

GOSINZEANA

REVISTA ILUSTRATĂ SAPTĂMÂNALĂ

REDACTOR: SEBASTIAN BORNEMISA

Anul III. — Nr. 35—36.

Abonamentul: Pe an 12 cor. Pe $\frac{1}{2}$ an 6 cor.
In străinătate 20 cor. □ Un exemplar 20 bani.

Orăștie, 14 Septemvrie 1913.

PROGRAMUL

SERBĂRILOR CULTURALE ALE „ASOCIAȚIUNII” IN ORĂȘTIE LA 14 ȘI 15 SEPTEMVRIE N. 1913.

I. Preziua serbărilor.

Sâmbătă, în 31 August v., 13 Septemvrie n.

1. Primirea comitetului central al „Asociațiunii”.
2. Seara la ora 8 întrunire de cunoștință la Hotel „Central”.

II. Ziua întâi.

Duminecă, în 1/14 Septemvrie.

1. Dimineața la oarele 7 $\frac{1}{2}$ liturghie în bisericile gr.-or. și gr.-cat. din loc.
2. La oarele 10 ședința primă a „Asociațiunii” în sala dela „Hotelul Central”, cu următorul

program:

- a) Deschiderea adunării generale.
 - b) Înscriere deleg. prezenți ai despărțămintelor.
 - c) Raportul general al comitetului central.
 - d) Alegerea comisiunilor pentru:
examinarea raportului general;
censurarea socotelilor pe anul 1912 și a proiectului de buget pe anul 1914;
înscrierea membrilor noi;
candidarea prezidentului, viceprezidentului și a membrilor comitetului central pe un nou period de trei ani.
 - e) Prezintarea eventualelor propuneri.
 - f) Consfătuirea confidențială a directorilor și delegaților din despărțăminte.
3. La oarele 12 din zi, deschiderea expoziției aranjată de „Reuniunea industrială”, de „Reuniunea economică” și de „Atelierul de țesături” din Orăștie, în sala dela hotel „Transilvania”.
 4. La ora 1 banchet în sala dela „Hotel Central”. Bilete pentru banchet se capătă în farmacia Vlad-Demeter. Toastele la banchet trebuie anunțate înainte la Dr. Oct. Sglimbea.
 5. La oarele 2 $\frac{1}{2}$ după amiază conduct etnografic. Conductul va plecâ din curtea bisericii române gr.-or. din loc, va percurge străzile: drumul țării, piața orașului, strada

promenăzii, iar în Dealul mic (unde a sburat Vlaicu) vor fi prestațiuni cu joc.

6. La oarele 8 $\frac{1}{2}$ seara concert în sala dela „Hotelul Central”.

NOTĂ: Bilete și programul detailat al concertului se capătă în „Librăria S. Bornemisa”, în farmacia Vlad-Demeter și în sala dela „Hotelul Central”.

III. Ziua a doua.

Luni, în 2/15 Septemvrie.

1. La ora 9 a. m., în sala dela „Hotelul Central” ședința a II-a a „Asociațiunii” cu următorul

program:

- a) Raportul comisiunii alese pentru examinarea raportului general și propunerile acestei comisiuni.
 - b) Raportul comisiunii însărcinate cu censurarea socotelilor pe 1912 și a proiectului de buget pe 1914 și propunerile acestei comisiuni.
 - c) Raportul comisiunii pentru înscrierea de membri noi.
 - d) Alegerea prezidentului, viceprezidentului și membrilor comitetului central pe un nou period de trei ani.
 - e) Fixarea locului pentru adunarea generală viitoare.
 - f) Dispoziții pentru verificare procesului verbal al adunării generale.
 - g) Închiderea adunării generale.
2. La ora 1 prânz după listă la „Hot. Central”.
 3. La ora 4 d. a. în acelaș local ședința festivă a secțiilor științifice literare. Conferințele dlor Dr. Silviu Dragomir și Dr. Ioan Radu.
 4. Seara la oarele 9 petrecere cu joc în sala dela „Hotel Central”. Cosutul național e binevăzut.

NOTĂ. Expoziția va fi deschisă în decursul serbărilor dela 9—12 și dela 2—6 în fiecare zi.

În decursul serbărilor damele din localitate vor vinde flori în favorul „Asociațiunii”.

Biroul serbărilor și al presei e în „Casina română”, edificiul „Ardeleana”.

VIEAȚA ROMÂNEASCĂ ÎN ORĂȘTIE

Privită în întregul ei, viața noastră azi în Orăștie e pornită spre o dezvoltare din cele mai sănătoase și mai mult promițătoare. Românismul de aici, susținut de o mulțime de intelectuali relativ bine situați și independenți, cucerește zi de zi tot mai mult teren și dezvoltându-ne în măsura de până acum, în câțiva ani vom câștiga majoritate în reprezentanța acestui oraș, care, pe semne, e merit cel dintâi s'ajungă pe mâinile noastre!

Un oraș românesc, curat românesc, în care să fie reprezentate în măsură covârșitoare toate clasele noastre sociale, — iată un vis, o țintă, care în Orăștie pare a se izbândi în cea mai scurtă vreme.

Avem dată toată posibilitatea într-un scopul acesta. Avem un puternic, bogat și inteligent jur curat românesc, cu preoți și învățători harnici, în oraș școală cu 4 puteri didactice, două institute financiare: „Ardeleana” și „Dacia”, un ziar politic popular, mai răspândit și mai bine redactat, decât toate celelalte ziare românești, o tipografie solidă și bine aranjată, o librărie în plină dezvoltare, „Reuniune economică”, „Reuniune de cântări”, „Reuniune de înmormântare”, un „Atelier de țesături și cusături”, două casine înzestrate cu biblioteci alese, advocați, medici, funcționari și peste 100 de meseriași. Așa cum ne prezintăm, suntem înzestrați cu toate elementele necesare, ca să putem cuceri și să putem progresa...

Dintru început având la conducerea destinelor noastre bărbați ca *Dr. Ioan Mișu*, *Dr. Aurel Vlad* și alții, nu ni-am întărit numai economic și pe teren cultural înlăuntrul orașului, ci am avut cuvânt și în

afară de el, și am luat parte vie și la întreagă mișcarea noastră politică. Era de activitate a răsărit în mijlocul nostru și în această luptă s'a trimis în parlament cel dintâi deputat un bărbat, pe care noi l-am dat.

Vederile caselor românești din numărul acesta al revistei noastre, dovedesc starea noastră materială bună, iar amănuntele ce le dăm despre diferitele noastre instituții economice și culturale progresul ce l-am făcut pe toate terenele în ultimii 30 de ani, când „*Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român*” și-a ținut adunarea generală pentru ultima oară la noi. De aici se va vedea, că în Orăștie viața românească a dat înainte în proporții formidabile și se va vedea, că mergând tot pe acelaș drum și cu aceeaș perseverență și pe mai departe, la o nouă adunare generală „*Asociațiunea*” va găsi aici o cetățuie românească și mai puternică.

*

Mișcarea culturală.

— Tipografie, librărie, foi, ca măsurătoare a dezvoltării culturale. —

Dacă în mare se consideră drept termometru al dezvoltării culturale a unui popor, sau a unei țări numărul ziarelor, revistelor, tipografiilor și librăriilor ce le are, — credem că și în mic, la un oraș sau la un ținut, se poate aplica aceeaș măsură.

Sub acest raport privită, Orăștia ne înfățișează următoarea scară a dezvoltării sale românești:

La 1888, trei ani după înființarea băncii „Ardeleana”, la propunerea și stăruințele dlui Dr. I. Mișu, pe atunci în floarea tinereții și a voiei de muncă și de creațiuni noi, se înființează în Orăștie o librărie și o tipografie românească, sub numirea „Minerva”. În o modestă prăvălioară din vecinătatea farmaciei Vlad, era instalată această

întâia librărie

românească în orașul nostru. Cine

trecea pe lângă prăvălioara de cărți, curățică și drăguță, află de foarte multeori pe dl Dr. Mișu șezând pe un cap al tărăbei, pururea vesel, glumeț și râzător, stând de vorbă cu cei ce intrau în librărie, sau chiar anume stă acolo ca lumea să între, să învețe a intra și în prăvălia aceasta... Voiă par'că să ocrotească tinera plantațiune, să-i observe dezvoltarea. Iar după tarabă, ca conducătoare, vindea drăgălașa dsoară *Leontina Corvin*, azi soția negustorului Bălaș în Băița. Și librăria sporește încet încet.

În același timp se instalase în o casuță modestă,

Tipografia „Minerva”

având o mașină de tipar și material cât îl puteai lua odată tot în spate, iar căruntul „Baciu-Carica”, drept „motor”, puneă cu brațele sale mașina în mișcare, când aveă ce lucra cu ea. Personalul tipografiei stătea din dl Petru P. Barițiu, (azi în Cluj), ca conducător, culegător, contabil, casar și tot, doar cu un învățacel pe lângă dsa. Că atâta eră de lucru, încât le prea biruia pe toate.

Dar peste 4 ani deschide și un Sas librărie. Românii văzură că două librării nu vor putea exista în acest orașel, și, la propunerea noului librar sas, intrară în pact cu el: să aibă el singur librăria, iar Românii să aibă singuri tipografia. Se învoiră. Intreprinzătorul sas Schäser luă asupra-și afacerea librăriei, încheind cu tipografia, rămasă Românilor, contract, prin care se obligă a nu-și deschide și tipografie nicicând, ci chiar a tipări toate de ce are lipsă, ba și ce se va comanda la el, tot în tipografia românească. În schimb tipografia românească se obligă a nu-și deschide și ea o altă librărie, ci a cumpăra toată hârtia de câtă are lipsă, dela librăria săsească.

Și au mers așa alături cele două așezăminte de industrie și comerț literar, sprijinându-se împrumutat, mulți ani de zile, și le-a mers destul de bine.

La 1894 Românii se avântară a înființa chiar o foaie românească, cea dintâi foaie românească în comitatul Hunedoarei:

„Revista Orăștiei”.

Ea începă să apară ca întreprindere a tipografiei, având asigurat sprigul spiritual al dlui Nicolau Ivan, pe atunci protopop în „Alba-Iulia și

Dr. Aurel Vlad, fost deputat al cercului electoral Dobra și Orăștie, avocat și mare proprietar, unul dintre conducătorii mișcărilor românești din Orăștie.

administrator protopopesic la Orăștie, și figurând ca editor al foii regretatului Aurel P. Barcianu, iar ca redactor dl Dr. Silviu Molovanu. La început „Revista” apărea ca foaie culturală, socială, economică, dar deja după un an, se prefăcu în foaie politică comitatenză, întâia foaie politică în comitat, căci nici cea ungurească din Deva nu era politică.

Intr'aceea, după o lucrare pacinică de vreo opt ani de zile, pe librarul sas l'a apucat dorul de-a avea el și tipografie, împreună încă cu heliotipie! Și, punându-se sub firma unui pretin fotograf (fiindcă după contractul ce avea cu tipografia românească, el n'avea drept a-și deschide și tipografie), a deschis așa în Orăștie a doua tipografie, săsască. Dar ca să câștige bunăvoința Ungurilor pentru tipografia lui, și-a luat de conducător-mașinist pe un maghiar. Apoi, în zelul seu după „geșeft” a îmbiat pe Unguri să scoată și ei o foaie ungurească,

Dr. Ioan Miha, mare proprietar și avocat, intemeietorul institutului de credit „Ardeleana” și a altor așezăminte economice și culturale din Orăștie.

dacă Românii au una românească! Și Ungurii l'au ascultat. Au fondat și ei, a doua foaie locală în Orăștie, una ungurească. Dar pe librarul-tipograf sas l'a ajuns încurând nemeza: conducătorul său maghiar, certându-se într'o zi cu el și observând el acolo, că doar și așa partea cea mai mare a lucrărilor tipografiei vin dela de-ai lor, dela gimnaziul unguresc, dela deregătorii, etc., a zis Ungurilor: de ce să susținem noi o tipografie săsască și de ce nu una ungurească? Și au înființat a treia tipografie: ungurească. Era vădit că cea săsască va peri, precum

a și fost: librarul tipograf Schäser a trebuit să plece din oraș, vânzându-și librăria unui alt Sas. Peste câțiva ani Ungurii orăștieni (de altfel în alianță ofenzivă și defenzivă cu Sașii...) mai observară ceva: că și librăria săsască trăiește mai ales din creșterea dela gimnaziul lor și din venite de-ale deregătorilor... Și spuseră atunci aliaților lor, că ei își deschid și librărie proprie... Cea săsască evident nu mai putea exista, și așa o predeteră și asta Ungurilor, — căzând astfel Sașii cu totul din concurența în librărie și tipografie, și rămânând acestea aici numai Ro-

Interiorul „*Librăriei S. Bornemisa*“, înființată în 1910 de domnul Sebastian Bornemisa, pe-atunci student în filozofie la universitatea din Budapesta. Această librărie e azi una dintre cele mai bine asortate librării românești din Ardeal și cu edarea „*Bibliotecii scriitorilor dela noi*“ care e pusă sub auspiciile „*Asociațiunii*“ și a altor volume de valoare contribuie în mare măsură la dezvoltarea gustului pentru citit. Cea dintâi carte edată de ea, „*Almanahul scriitorilor dela noi*“, s'a desfăcut în 3000 de exemplare până acum. Tot această librărie editează și revista noastră literară „*Cosinzeana*“, care apare în 1500 exemplare.

mânilor și Ungurilor.

Tipografia românească „*Minerva*“ a mers înainte, sporind și întărindu-se. Dar foaia edată de ea, „*Revista Orăștiei*“, după 5 ani de existență, a încetat, și la 1899 a apărut

„*Bunul Econom*“,

ca organ al „*Reuniunii Economice*“ de aici. La 1900 apare o nouă foaie,

„*Activitatea*“,

cu program politic activist, proprietatea dlui Dr. A. Muntean, dar după patru ani, încetă. Venind la 1901 dl Dr. A. Vlad la Orăștie, în anul 1902 se întemeiază

„*Libertatea*“,

care rămâne, ca o întreprindere mai de viață, ba chiamă pe rând în jurul său la hora vieții și alte întreprinderi literare: la 1906 începe să apară, ca adaus literar ilustrat al „*Libărtății*“ :

„*Foaia Interesantă*“,

îngrijită de păr. I. Moța, iar în anul

„*Tipografia Nouă*“ I. Moța. Sala cu mașinile. În această tipografie se tipăresc toate editurile „*Librăriei S. Bornemisa*“; apoi ziarele „*Libertatea*“, 12.000 es.; „*Foaia Interesantă*“, 15 000 es.; „*Bobârnaci*“, 8000 es.; „*Spicuri economice*“, 12.000 es.; revista literară ilustrată „*Cosinzeana*“, 1500 es. și o mulțime de alte lucruri grafice dela bănci și alte institute.

Casa în care e instalat institutul „Ardeleana”, „Librăria S. Bornemisa”, „Casina română” a intelectualilor, „Casina meseriaşilor” şi o prăvălie streină, care are puţin drept de a exista în acest local românesc. Zidirea e proprietatea „Ardeleii” şi pe vremuri a fost hotel, la care în drumul său spre Viena trăgea întotdeauna marele metropolit Şaguna.

următor se alătură, ca adaus economic la „Libertatea”,

„Tovărăşia”

revista dlui Vas. C. Osvadă din Hunedoara; la 1911 Libertatea apare cu un nou adaus, foaia umoristică

„Bobârnaci”

redactată de dl Ermil Borcia din Sibiu, iar în 1912, încetând a apare „Tovărăşia”, încep toamna să apară

„Spicuri Economice”,

ca broşuri economice, adaus la „Libertatea”.

În toamna anului 1911 apare apoi în Orăştie revista literară ilustrată, pentru familii

„Cosinzeana”,

redactată de dl S. Bornemisa, ajunsă azi în 3-lea an de viaţă.

Până la ce răspândire au ajuns aceste întreprinderi literare culturale româneşti? Iacă cam până la cât:

„Revista Orăştiei” a existat 4 ani, ajungând a se tipări în 6—700 foi.

„Bunul Econom” a existat 3 ani, ajungând tipar de 7—800 foi.

„Activitatea”, 3 ani, ajungând la 3—400 foi.

„Libertatea” a început cu 7—800 foi şi trei ani n'a trecut miia. În al 4-lea an, prefăcându-se în foaie de tot poporală, a început a înainta, ajungând la 1600, 2000, 3000, 5000, iar azi în anul al 12-lea de viaţă, ea apare în 12.000 foi.

„Foaia Interesantă” a ajuns la 15 mii foi.

„Tovărăşia” apare în 7000 foi.

„Bobârnaci” apar în 8000 foi.

„Spicurile Economice”, cât „Libertatea”, fiind ele adausul *gratuit* al acesteia.

„Cosinzeana” apare în 1500 foi şi e în progres constant.

Inceputul gazetăriei române la Orăştie, a fost, precum vedem, cât se poate de oscilant, nesigur, lup-tând cu viaţa şi cu stângerea flacării ei, până a nimerit calea cea mai bună pe care de o vreme încoace înaintează în chip triumfător, cu paşi siguri şi tari, şi cu frumoase nădejdi de viitor.

Desvoltarea tipografiei, a fost şi ea treptată şi progresul statornic. Mica „Minerva” de odinioară, ajunsese pe la 1900 să lucreze cu 2—3 calfe şi 2—3 învăţacei. La 1903 „Libertatea” instalându-şi tipografie proprie (pentru cauze binecuvântate),

Locuinţa şi prăvălia comerciantului Ioan I. Vulcu, cea mai bine asortată şi mai mare prăvălie din Orăştie. Ca zidire aparţine celor mai frumoase case din oraş.

Biserica gr.-ort. română din Orăștie, care a fost renovată de comerciantul Tatarți. Incurând în locul ei se va ridica o biserică pompoasă și măreață, potrivit cu starea culturală și materială a Românilor din Orăștie.

anume „Tipografia Nouă“, — peste 2 ani tipografia veche „Minerva“ s'a vândut și s'a dus din oraș. Azi în „Tipografia Nouă“ a „Libertății“ se lucrează de regulă cu 7—8 calfe și 3—4 învățăcei, și ea e provăzută cu 4 mașini: una simplă plană, a doua *duplă* (lucrând de 2 ori cât o mașină simplă regulată), e mașina pe care se tipăresc foile „Libertatea“ și adausele sale cu tiragiuri mari; a treia e o mașină mare ce tipărește de odată în *două colori*; — în fine una *americană*, pentru lucrări mai mărunte. Afară de aceea: mașină de perforat, de tăiat, etc.

Mașinile sunt puse în mișcare cu motor de 8 puteri de cai. (Unde ești Baci-Carica cu ale tale 2 brațe cari faceau $\frac{1}{6}$ putere de cal?..)

La 1910 se înființează de nou o *librărie românească* în Orăștie, fără a mai țineă sama că este deja una, unghurească-săsească, în oraș. E „*Librăria Națională*“ a tinerului universitar Seb. Bornemisa, care pornește dintru început sub bune auspicii și face progres statornic. Azi această librărie se numește „*Librăria S. Bornemisa*“, căci tribunalul, ordonând să-și împrötoleze firma, n'a voit să-i împrötoleze numirea de „*Națională*“ și toate recursurile date contra hotărârei tribunalului, au ră-

mas zadarnice. Ea nu mai poate purta în *firmă* numirea de *națională*, este însă în fapt foarte națională și foarte românească!

Librăria dlui S. Bornemisa s'a ridicat mult peste nivelul de oraș mic prin editurile sale literare ce a întreprins: a scos în timp de abia 3 ani de zile, 11 opuri literare de seamă, pe ales, toate stând pe un nivel ce rivalizează, și ca prezentare și ca cuprins, cu editurile mari ale „*Minervei*“ din București, — iar pe lângă aceasta editează și revista literară „*Cosinzeana*“.

Acestea sunt frazele de dezvoltare și zbaterile prin cari au trecut la Orăștie cele trei așezăminte cari pot fi luate ca măsurătoare ale dezvoltării culturale a unei localități: *tipografia, librăria și gazetăria*.

Cum a progresat tipografia și foaia *ungurească*, locală? Foaia lor, întemeiată la 1896, nu a mai încetat; dar n'a ajuns să tipărească mai mult de 300

exemplare. Mai nou apare și o a doua foaie unghurească în loc, tipărind vre-o 400 exemplare. Tipografia lucrează cu 2 calfe și 1 învățacel. Librăria unghurească (fostă săsească) se

ține cu gimnaziul și deregătoriile locale și din jur. *im.*

*

Mișcarea financiară.

— Date scoase din „*Monografia*“ institutului „*Ardeleana*“.

Despre o mișcare financiară la noi Români din Orăștie, precum și în ținutul acesteia, nu se poate vorbi decât numai dela înființarea institutului de credit și economii „*Ardeleana*“ și exclusiv numai în legătură cu acesta. Mijloacele de credit ce steteau la dispoziția Românilor înainte de a esista acest institut, erau cât se poate de păgubitoare. Erau date pe mâna cămătarilor streini, cari în urma uzurei ce profesau au rămas proverbiali.

Cametele ce se plăteau, după spusele bătrânilor, erau o ferdelă de grâu sau opt cupe de must după fiecare 20 cor. împrumutate.

Băncile streine ce erau în localitate înainte de Ardeleana, au ușurat ceva condițiile de credit, dar numai pentru cei cu stare mai bună.

Ne fiind mișcarea financiară dezvoltată, ne fiind dată posibilitatea pentru credite ieftine și ușor de contras, — ne găsindu-se un adăpost pentru fructificarea micilor economisări, — Români din localitate înainte de a exista institutul „*Ardeleana*“ erau în toate privințele rămași înapoi și la discreția streinilor. Așa în cele economice erau în mare parte tributari ai cuvântului și banului

Școala gr.-or. românească, care are trei învățători și o învățătoare. Se susține fără ajutor de stat din puteri proprii și subvenționată de institutul de credit „*Ardeleana*“. S'a zidit în 1884 și înainte de a fi ridicată, școala se țineă într'o casă foarte modestă, care există și azi și servește de locuință servitorului școlii.

„Hotelul Central“, proprietatea institutului de credit „Ardeleana“, în curtea căruia în 1911 s'a zidit o frumoasă sală pentru producții teatrale și care pentru producțiile românești se pune gratuit la dispoziție.

strein, cu proprietate modestă, cu câțiva meseriași și negustori, — în cele culturale cu școală în viitorul ei neasigurată. În cele sociale cu o societate de intelectuali abia în formațiune și cu o samă de fruntași porniți spre dezvoltare, iar în cele politice retrași din activitate și participare la viața politică de stat și restrânși exclusiv la afacerile lor comunale.

Între astfel de împrejurări se naște ideea înființării institutului „Ardeleana“ în 1885, dela care dat se poate considera mișcarea financiară, care apoi a avut influință mai ales asupra Românilor orăștieni în direcție economică, culturală și socială, ridicându-i la starea mulțumitoare de azi.

Fiind toată mișcarea financiară concentrată în jurul „Ardelenei“, în cele următoare se tractează istoricul și acțiunea acestui institut în direcția aminfită.

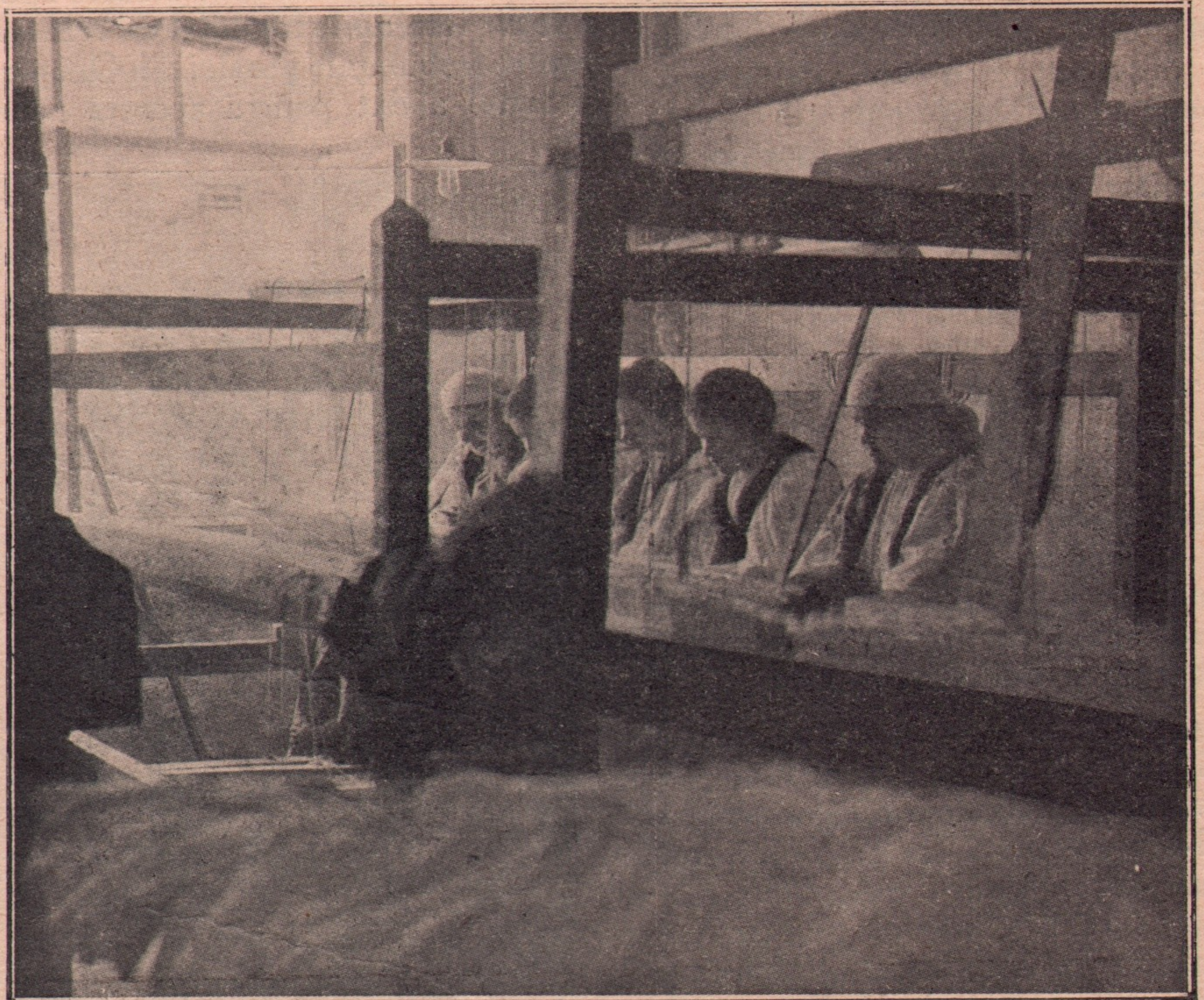
Ce privește înființarea institutului, după cum se afirmă de cei competenți — se constată că a fost în mare măsură influințată prin faptul că „Asociațiunea“ și-a ținut adunarea sa generală la 1884 în Orăștie. În urma bunei reușite a serbărilor a urmat apropierea și reculegerea sufletească, s'a mărit încrederea în puterile proprii ale intelectualilor din localitate în așa măsură, că s'a crezut sosit timpul pentru o nouă viață românească și astfel și pentru în-

ființarea unei bănci românești în Orăștie.

Sufletul acțiunii pentru înființarea institutului „Ardeleana“, motorul principal al lucrărilor a fost dl Dr. Ioan Mihu, pe atunci avocat în Orăștie. Conducerea faptică a institutului a fost ani de-a rândul în

mânile sale, iar spiritul său se găsește în istoria institutului chiar și pe timpul când nu eră direct la conducere, ci sta departe de institut. În primul rând dânsului e a se atribui dezvoltarea atât de mare la care a ajuns institutul „Ardeleana“, și prin aceasta viața publică a Românilor Orăștieni, și pe drept se afirmă că fără concursul dânsului acest institut nu ar fi putut lua avântul de azi și nu ar fi ajuns să fie considerat ca al patrulea institut financiar la noi Români.

Cel ce are ocazie să studieze trecutul institutului „Ardeleana“, dezvoltarea lui și rezultatele financiare la cari a ajuns, modul cum și-a distribuit venitele, în ce mod au influențat acestea asupra intereselor economice din ținutul de activitate al ei, va trebui să aproabe constatările făcute de autorul monografiei citate și anume: „Ardeleana“ prin activitatea ei a contribuit mult la regularea dobânzilor de împrumuturi din ținutul în care a lucrat. Ea însăși din capul locului a lucrat cu dobânzi mai reduse și reducându-le mereu a contribuit nu numai direct ci și indirect la regularea dobânzilor din cercul său de activitate. Pentru că în măsura în care reducea „Ardeleana“ interesele, a trebuit să le reducă și celelalte bănci din apropierea sa, ori — poate câteodată — viceversa. Reducerea dobânzilor și special acor-

Lucrătoarele la războiu în atelierul de țesături a „Reuniunii femeilor române“, care în anul trecut a împlinit 25 de ani de existență și din acest prilej și-a tipărit istoricul într'o carte frumoasă, care se vinde cu 2 cor. în favorul Reuniunii.

Interiorul atelierului de țesături a „Reuniunii femeilor române” în care lucrează în permanență 8—12 fete. Lucrurile eșite din acest atelier sunt foarte apreciate și cunoscute și în afară de pământurile locuite de Români.

darea de credit celor cinștiți, harnici și acreditabili a avut ca urmare și stârpirea în mare măsură a uzurarilor.

Cu regularea dobânzilor, poporul a început să întrebuințeze tot mai mult creditul băncilor și special al „Ardelenii”. Cu ajutorul creditelor acordate de ea s'a putut pune stăpânire pe multe proprietăți de pământ, case, etc. În multe comune s'a dezvoltat comerțul de vite aproape numai grație culanței cu care „Ardeleana” a pus la dispoziția locuitorilor creditele necesare. Ba în privința aceasta a lucrat și direct făcând însuși institutul parcelări, mijlocind cumpărări și vânzări de realități, produse, etc.

Tot în scopul ușurării creditului a înființat două filiale, a dat ajutorul la înființarea băncilor „Șoimul”, „Geogeană”, la înființarea însoțirilor din apropiere „Jiboteana”, „Balmireana” și „Ludeșteana”, contribuind astfel la regularea relațiilor de credit și din părțile acestora.

Activitatea economică a „Ardelenii” a avut însă influință și asupra dezvoltării culturale a poporului, privind-o pe aceasta ca o parte întregitoare din misiunea institutului. Activitatea culturală a fost întreprinsă cu plan bine chibzuit și de aceea a avut rezultate deosebit de frumoase. Considerând că școala și institutele culturale sunt baza oricărui progres,

asupra acestora s'a îndreptat privirea și s'a întors ajutorul.

În prima linie conducerea „Ardelenii” a căutat să asigure viitorul școlii și bisericilor din Orăștie. În scopul acestora deja după anul prim de activitate, întreaga cvotă de binefacere s'a pus la dispoziția bisericii pentru școală. Prin statute apoi a legat interesele fondului de rezervă pentru trebuințele școlii din Orăștie, și astfel a dat penrru aceasta până

la finea anului 1912 suma de coroane 78.000, fiind în timpul din urmă cvota anuală de cor. 6000. Susținând școala, „Ardeleana” a susținut cel mai însemnat factor de cultură pe sama poporului român din Orăștie.

Pe lângă școală au fost ajutate în misiunea lor culturală protopopiatele, Casina română, Reuniunea de meseriași, Reuniunea de cântări, biserici și școli din împrejurime și altele. Pentru aceste scopuri, precum și pentru Reuniunea economică din loc a dat până la finea anului 1912 peste 72000 cor. acordând chiar și stipendii industriașilor și economilor din ținut să se perfecționeze în sfera ocupațiilor lor. Iar acum de curând a pus bază unui fond iubilar economic cor. cu 1000.000 care are de scop exclusiv progresul moral și material pe teren economic al poporului nostru.

Din punct de vedere social de asemenea a avut o influință hotărâtoare asupra dezvoltării societății și instituțiilor sociale din Orăștie și jur. Prin „Ardeleana” au primit existența o mulțime de familii române în Orăștie, pe cari le vedem între membri și conducătorii instituțiilor noastre locale de tot felul. Negustorii, meseriașii, întreprinzătorii locali s'au ridicat aproape toți cu concursul Ardelenii, fiind toți părtași la viața socială din oraș. Casina română apoi a fost susținută și întărită de Ardeleana, i s'a creat fond propriu și a ajutat-o totdeauna, fiind și azi adăpostită în edificiul institutului în

Casa dlui farmacist Nicolae Vlad. E. la cea mai bună poziție a Orăștiei și una dintre cele mai frumoase case.

Casa dlui Dr. Cornel David, medic în Orăștie. E una dintre cele mai frumoase zidiri ale orașului.

condițiuni ușoare. Trebuie recunoscut totodată că din casină au pornit aproape toate acțiunile de interes public românesc.

Alături de Casina română, e sprijinită de Ardeleana și organizația meseriașilor noștri, cari au casina lor proprie în edificiul institutului, și punând la cale manifestațiuni sociale, susținând și o bibliotecă.

Ardeleana a susținut viața socială și prin diferite acțiuni și ajutoare incidentale. Astfel a dat ajutor moral și material pentru aranjare de expozițiuni, pentru excursiuni culturale și economice, pentru acțiuni de binefacere etc. În scopul serbărilor Asociațiunii din 1/14 Sept. c. ce să țin în Orăștie și pentru aranjarea expoziției a dat Reuniunii de meseriași cor. 1000, Reuniunii de cântări cor. 600 și atelierului de țesătorie cor. 500.

Prin activitatea sa, prin puterea materială și morală la care a ajuns „Ardeleana”, a ridicat mult prestigiul Românilor din Orăștie și din ținut. În oraș stăpânește azi cele mai favorabile situate intravilane cu două mărețe edificii private și anume edificiul propriu unde e biroul și edificiul Hotelului Central.

Acestea sunt rezultatele dobândite direct și indirect prin Ardeleana. În activitatea sa de un pătrar de veac pe teren financiar, economic, cultural și social. Programul ajuns pe aceste terene de Români

orăștieni și în jur, e a să atribui direct numai acestui institut Recunoștință merită deci inițiatorii și susținătorii lui, căci Ardeleana a fost și e pavază tuturor instituțiilor culturale și economice ale Românilor din Orăștie și ținutul ei, izvorul și regulatorul loial al creditului și afacerilor economice financiare ale poporului român din cercul seu de activitate. Toată mișca-

rea financiară din oraș și ținut a fost dirijată de Ardeleana în decursul existenței sale, iar toată mișcarea economică culturală, socială de asemenea a fost legată și promovată de acest institut.

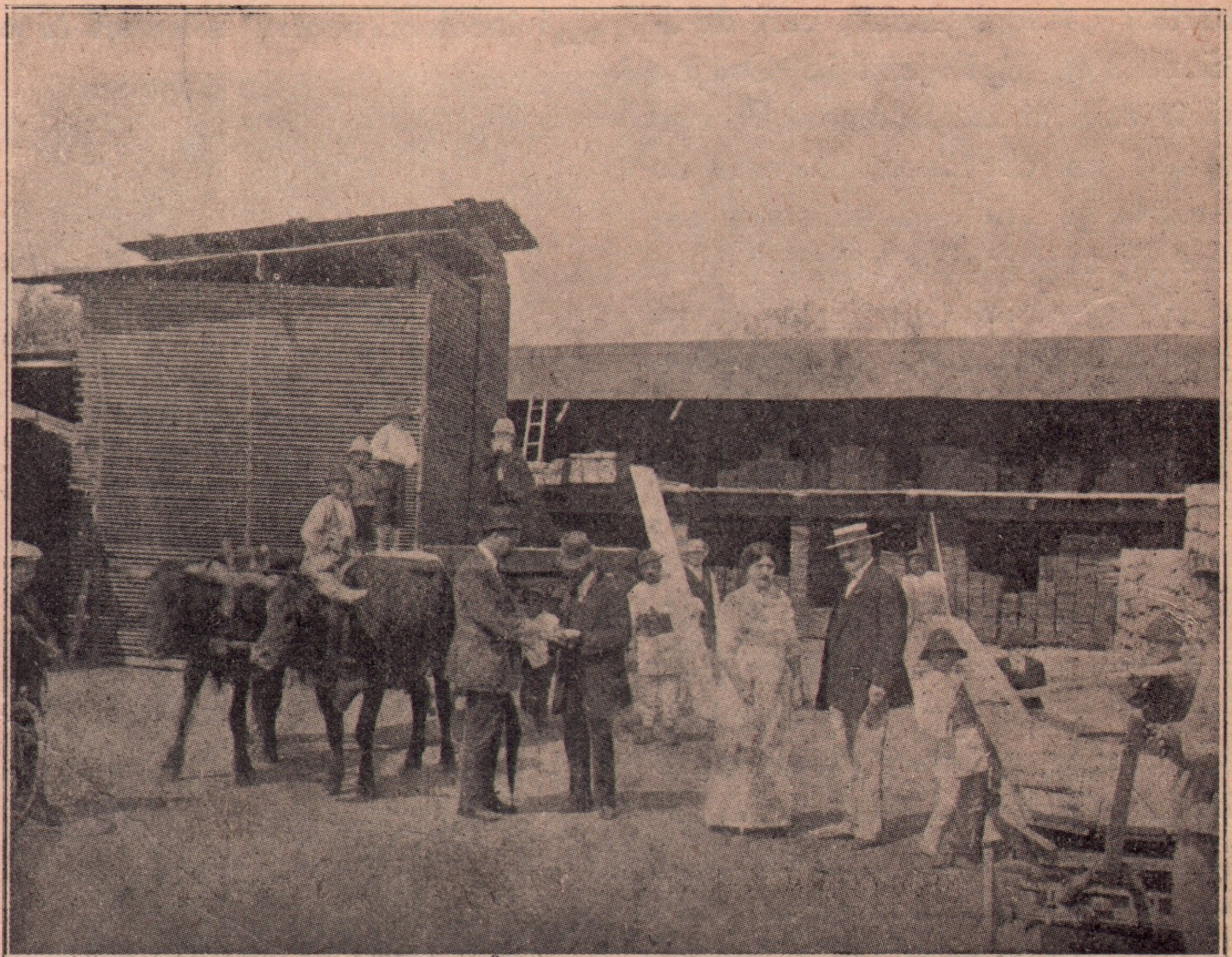
În 1910 s'au împlinit 25 ani dela înființare. Cu acea ocazie s'a pus bază fondului iubilare economic de cor. 1000.000 iar directorul de pe atunci dl I. I. Lepadat a scris monografia institutului. Aceasta carte e cu multă pricepere compusă și poate servi la mulți ca îndreptar. Se poate căpăta gratuit dela institut oricând.

Dr. O. Sglimbea
dir. Ardelenii.

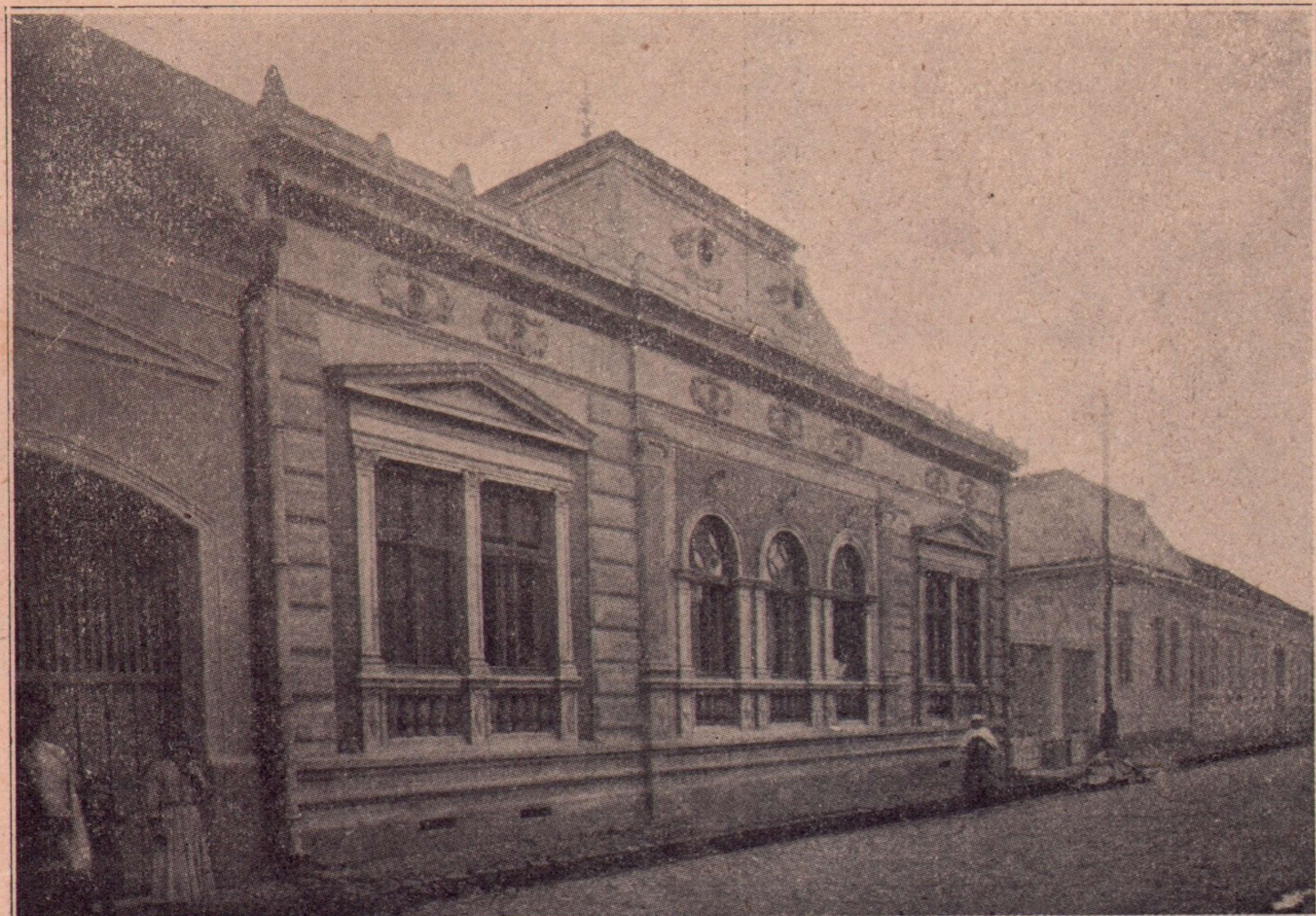
*

„Reuniunea de cântări“.

Dragostea și interesul pentru muzică în Orăștia cu Sașii ei muzicali, a încolțit repede și în sufletul Românilor locuitori ai orașului. Încă înainte de anul 1883 se formase un cor bisericesc sub conducerea unui neamț și la inițiativa dlor Dr. Tincu și Mihai. A și debutat în biserică, cum însă conducătorul neamț nu pricepea mersul liturghiei, nu a făcut mare ispravă. Cu eșecul acesta însă dorul orăștienilor de a avea un cor, nu s'a spulberat, ci el a încolțit și mai puternic în sufletele oamenilor. Conducători Românilor din Orăștie au

Interiorul magazinului de lemne și scânduri „C. Baicu”. Întemeiat în 1911, acest magazin a fost o trebuință a publicului nostru, pentru că într'un centru cu jur curat românesc să fixeze la lemnele de construcție și la scânduri un preț normal față de prețurile enorm de ridicate ale străinilor.

Casa intreprinzătorului de zidiri Nicolae Părău. Domnul Părău e un model al hărniciei și iscusinței, care a învățat să citească la armată și ca bărbat a învățat zidăria, ajungând cu vremea intreprinzător. Cele mai multe biserici, școli și case private mai noi din jurul Orăștiei, sunt opera sa.

cerut, conzistorului din Sibiiu, ca să le trimită un învățător priceput în ale muzicii și așa sosește în 1883, toamna, la Orăștie tânărul pedagog Ioan Branga, care împreună cu actualul director al școlii de fete din Sibiiu, Dr. Vasile Bologa — pe atunci învățător în Orăștie — pune cu ajutorul fruntașilor locali bazele prime ale „Reuniunii de cântări” de mai târziu. Cum eră în preajma serbărilor „Asociațiunii”, cari de-atunci nu s’au mai ținut în Orăștie până în anul acesta, domnul Branga a format un cor mixt, la care au luat parte și unele domnișoare săsoaice și unguroaice cântărețe mai bune și au debutat cu el, pe lângă un succes splendid — cum au scris-o gazetele noastre de pe-atunci. Acest succes a fost probabil imboldul cel mai strașnic, ca muzica să se cultive și mai departe și așa se pun bazele unui cor țărănesc, din care se formează apoi „Reuniunea de cântări” cu statute întărite.

Corul recrutat odată din elemente țărănești a avut o deosebită importanță pentru răspândirea muzicii în popor și pentru închegarea rândurilor lui. Poporul adecă, și îndeosebi tinerimea, eră certată la cuțite în cele două extreme ale orașului și la orice ocazie se ’ncăerau în bătăi

sângeroase. Domnul Branga știind, că astfel nu se poate face vre-o mare ispravă, în cea dintâi sară de convenire, a pus la sufletul celor prezenți, ca să lase certele și să se împace. Promisiunea solemnă n’a avut însă rezultat și ciocnirile între tinerime au urmat cu proxima ocazie. Atunci după o nouă morală, ca să pună capăt acestor certe, toți coriștii au fost jurați, că nu se vor mai încăiera pentru nimicuri la bă-

tăi. Jurământul a avut succes. Hărțuielile s’au uitat și buna înțelegere a început să străbată pe toată linia. În biserică duminicile răsună acum cântecul dumnezeiesc în valuri frumoase și înălțătoare, iar poporul alergă la biserică în număr mai mare ca de obicei, ca să asculte „cum se cântă în biserică”.

Corul țărănesc eră de altfel foarte interesant și țărani îl îndrăgiseră așa de mult, că chiar și în zile de lucru, mulți lăsau carul și vitele în grija altora, pe câmp, și ei alergau la cor, căci eră fală să fii corist. Fiindcă notele nu le cunoșteau, domnii învățători au început să propună băeților din școală notele muzicale, și viitorii coriști câștigau astfel elementele de muzică încă de copii.

Câteva concerte reușite de-ale corului țărănesc format în 1896 în „Reuniune de cântări” a adus cu sine interesul pentru muzică și a inteligenții, care a cerut dlui Branga, ca să fiedease menea îmbrățișată în cor. Astfel „Reuniunea de cântări” ia nou avânt. Concertează pretutindeni în jur și cu ori ce ocazie, de cele mai multe ori însă în scopuri de binefacere și așa fondurile sale rămân slab alimentate, atât de slab, că după o existență de 17 ani, azi abia are fonduri cam de 2500 coroane, pe

Casa unui țaran mai cu dare de mână din Orăștie.

cari în parte le administrează biserica sub numirea de „Fondul corului”. Corul țărănesc de altcum nu a încetat, ci redus la puține puteri a funcționat până în 1905.

În 1906 concertează, ca atâtea alte reuniuni de cântări ardeleni, la expoziția din București și după asta urmează o pauză în activitatea ei, cu un timp de recreare. Conducătorul ei, dl Branga, care a înființat-o și a crescut-o, se simte obosit și încearcă să se retragă dela conducerea ei. Sfințirea salei festive a Hotelului Central însă, îl mai scoate odată din brațele odihnei, unde începuse să se retragă și în toamna anului 1911 dă cu ocazia sfințirii un splendid concert, care a încununat activitatea sa de până atunci. După acest concert dl Branga a rămas să conducă numai corul bisericesc și corul lumesc a rămas astfel fără conducător. Acum din prilejul serbărilor Asociațiunii el e instruit de oameni streini, angajați numai pentru această ocazie și după toate probabilitățile odată cu trecerea acestor serbări, va înceta și el, pânăce noui și tănare puteri de muncă nu se vor stabili în Orăștie, ca să ducă mai departe destinele lui, pe cari domnul Ioan Branga le-a dus cu dibăcie pe lângă mici repaose vreme de 30 de ani, dela 1883 până în 1913.

*

Mișcarea economică.

Adevăratele progrese pe terenul economic se încep în Orăștie, cam pe la anul 1898, când se înființează „Reuniunea economică” la insistența dlui Dr. Mișu și a institutului de credit „Ardeleana”. Înainte de data aceasta orice mișcare economică se face în mod firesc numai, fără vre-o altă organizație stabilită de mai înainte. Poporul muncește după cum îl taie capul și încetul cu încetul dă înainte, adevărat foarte puțin, dar totuși dă...

Așezați pe la margini, Românii la început au lucrat pământurile Sașilor și numai încetul cu încetul ajung la proprietate și se stabilesc și pe străzi mai regulate, înspre inima

Domnul Petru Ilieș, compactor român în Orăștie, care pentru lucrările sale frumoase a fost decorat cu o medalie de argint la expoziția din Pitești în 1883 și apoi cu una de aur la expoziția din București, tot în acel an.

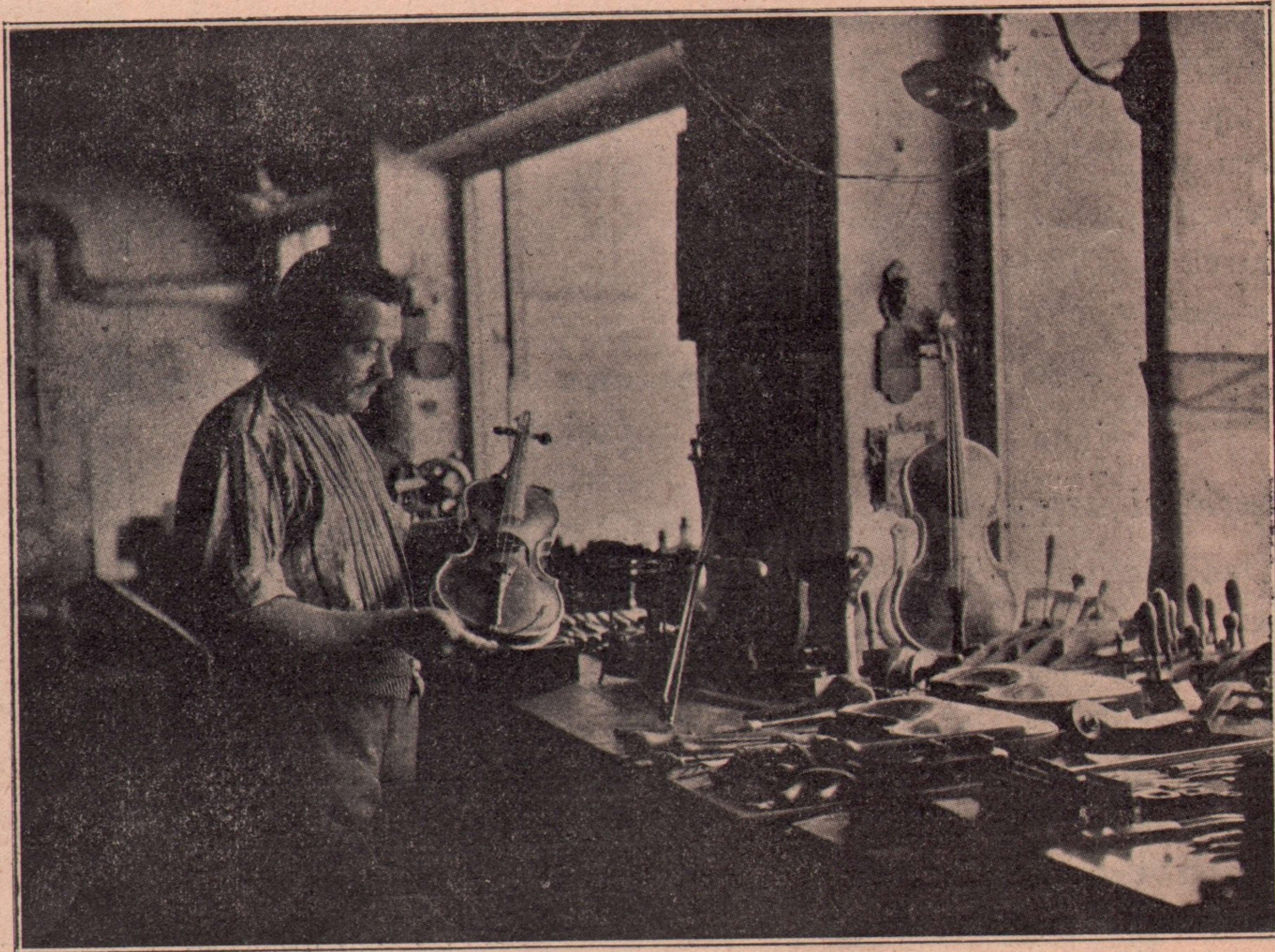
orasului. Cei mai mulți s’au tras înapoi de prin satele învecinate, la început ca zileri, ca servitori, lucrând pământurile streinilor și așa putem spune că Orăștie, ca atare, a fost românizată, căci dela început familiile române au fost într’un număr foarte redus în oraș. În arhivă

abia se amintește numele a patru familii, și anume, *Muntean, Haneș, Popovici* și comerciantul macedo-român ori grec românizat *Tatarfi*, care a renovat și biserica actuală. Prin invaziunea poporului din satele apropiate însă populația românească crește și azi cam $\frac{2}{3}$ a locuitorilor sunt țărani români...

Poporația venită de pe la sate a ajuns la proprietate în felul acela, că străinii au început să vândă moșiile, dându-se altui izvor de câștig: meseriilor și negoțului. Aceste ramuri de venit noi le-am ocupat abia în timpul din urmă și azi avem în oraș cam 200 ucenici români și vre-o 100 măestri.

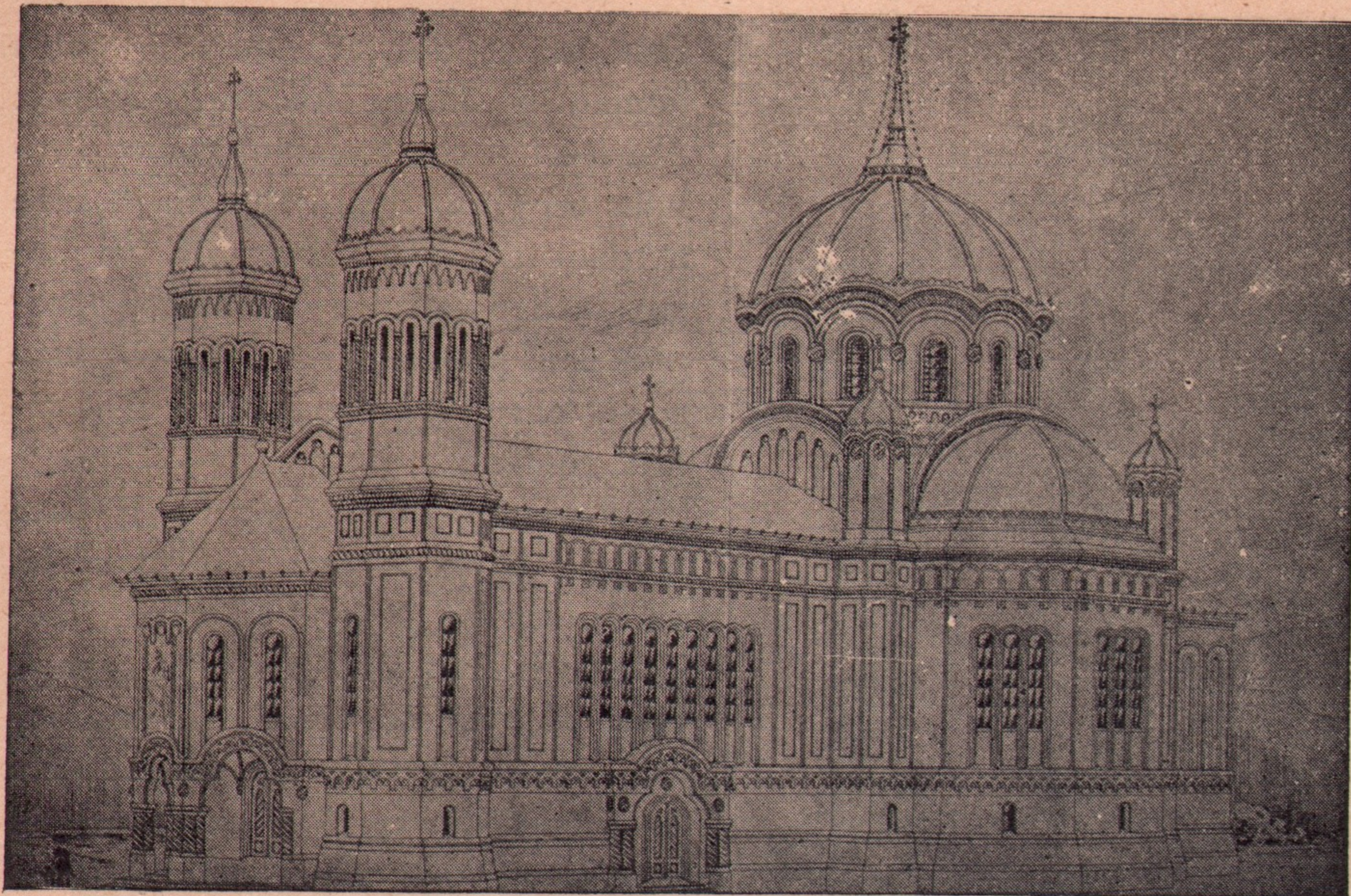
Ce deosebire de anii dinainte de 1884, când abia doi-trei băieți de români se ofereau la meserii și anume aceia, cari căpătau ajutorul de 60 florini din fundațiunea „*Andronic*”. După ce beneficiau de acest ajutor cam 3—4 ani de zile cei mai mulți însă nu se făceau meserieși, ci se întorceau iarăși la coarnele plugului. Aceste-i plăceau Românului, și numai cântând din frunză verde pe brazda neagră se simțea el vesel și nestingherit...

După înființarea „Reuniunii economice” care are și o secție a meseriașilor, economia devine și ea mai

Ioan Andrescu, friser român în Orăștie, în atelierul său de violine.

— Vezi la rânduri mărunte. —

Planul bisericii gr.-ort. română noui, care se va zidi încurând în Orăștie, pe locul unde e azi biserica veche.

rentabilă, căci la îndemnul dela conducerea acesteia pământul începe a se lucra rațional, se aduc oltoi, se aduc soiuri de vite din ce în ce mai bune și se aduc mașini economice. Starea materială se îmbunătățește în felul acesta și ea an de an, după cum îndrumările economice uate regulat de „Reuniunea economică” prind rădăcini și se răspândesc.

Azi poporul e relativ bine situat. Are gospodărie bine aranjată, la muncă e stăruiitor și neobosit. Din contactul cu Sașii a învățat să fie cruțător și cu cruțarea merge așa de departe, că neglijă absolut de tot interesul comun, nu dăruiește pentru școală și pentru biserică, decât foarte puțin. Mai nou începe să iubească luxul, pe care tot „Reuniunea economică” și Școala, — la seratele sf. Andrei, — îl combat din răpputeri.

*

Meseria și negoțul.

Deodată cu decretarea încetării robiei, adierea deșteptătoare, a curentului de eliberare, a cuprins și poporul român, și de-atunci datează începutul și dezvoltarea meseriei și negoțului nostru în Orăștie, care se face prin evoluția firească a lucrurilor, fără vreun plan anumit, fără vreo îndrumare sistematică din partea cuiva, ci numai din puterea mare

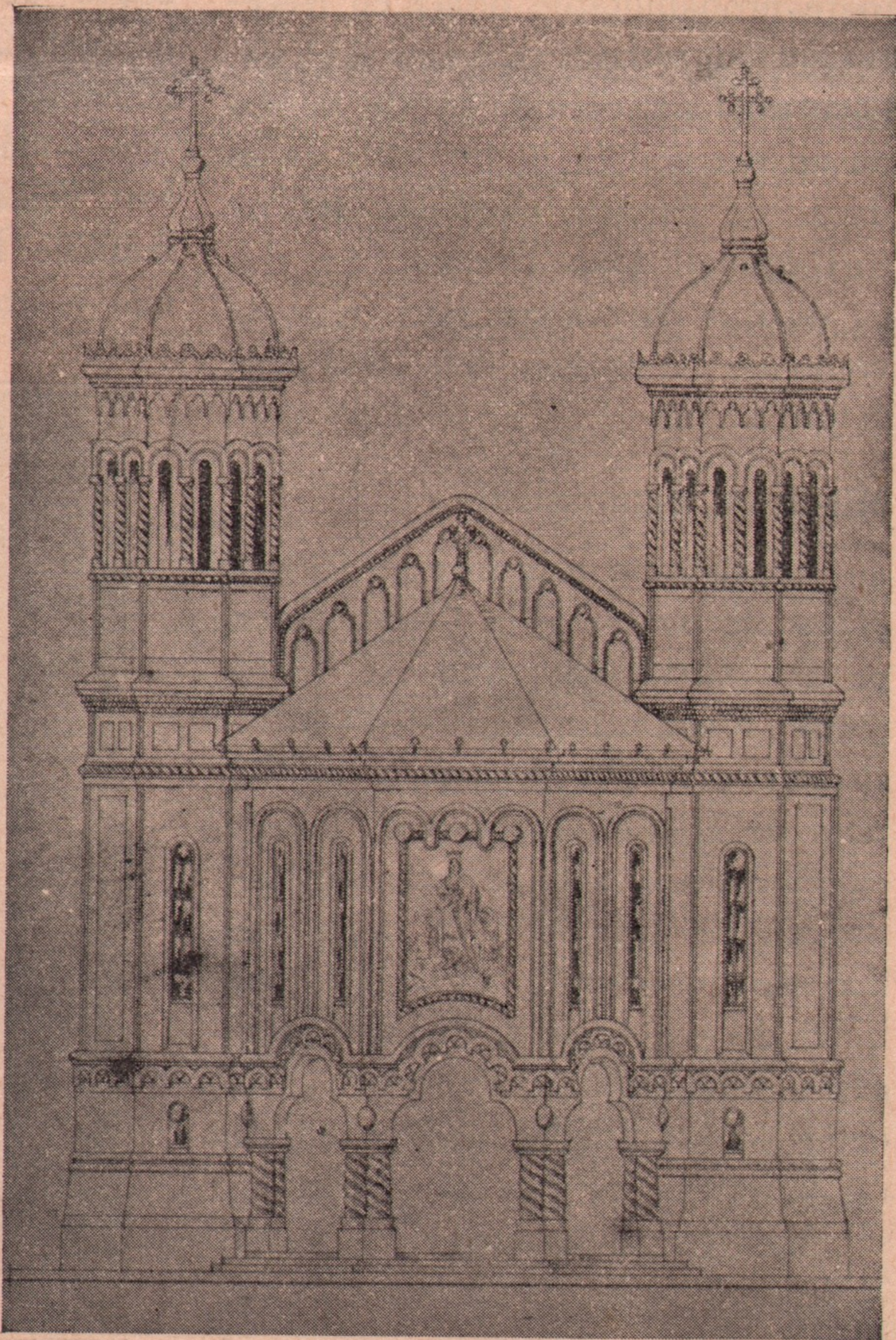
de viață a poporului nostru, care a locuit și locuște și azi aproape exclusiv aceste plaiuri strămoșești.

Prin încetarea privilegiilor excepționale cari și le-au știut stoarce în decursul vremurilor trecute dela regii Ungariei națiunile singure recunoscute, ca să poată esersă numai ele meseria și negoțul în țara noastră, li se deschide, deși cu greu, totuș, și Românilor, drumul spre meserii și negoț. La îndemnul ocazional al intelectualilor noștri conștienți, cum au fost: Dr. Ioan Mihu, Dr. Avram Tincu, Samoil Pop, Ioan Mihai și alții, poporul din Orăștie începe să îmbrățișeze încetul cu încetul meseriile. Primul măestru român din era nouă a fost croitorul Simion Corvin sen., care s'a așezat la Orăștie prin anii 1866. În era veche am avut, după cum se spune, Români numai în breasla timarilor. Din cauza concurenței industriei mari din branșa aceasta mai avem numai un singur maestru, pe dl Mihai Grofu. Lada breslei timarilor s'a păstrat însă și se va expune ca o re-

licvie a vremurilor apuse la expoziția de acum și apoi se va trimite la muzeul național român din Sibiu.

O statistică a meseriașilor români din Orăștie abia de vreo câțiva ani încoace o poartă „Reuniunea meseriașilor români”. Deci nu suntem în plăcuta poziție de a da un tablou sigur despre dezvoltarea meseriașilor români în decursul deceniilor din urmă, fiindcă nu și-a luat nimenea osteneală să răscolească archiva din podul corporațiunii meseriașilor orăștieni, care însă și ea există abia din anii 80 încoace și pe meseriași nu-i ține în evidență și după naționalitate, ci numai după nume și religie îi poți găsi de Români.

Numărul destul de însemnat la care s'au ridicat meseriași români în Orăștie până azi, numărul 115 maestri, cari reprezintă toate branșele, afară de cea de tinichigiu, sitar, pălărier și funar, la 100 sodali și 200 învățăcei, este o dovadă eclatantă despre dragostea Românului de progres, deoarece trebuie să se

Frontul bisericii gr.-ort. române noui, ce se va zidi în Orăștie, pe locul unde e azi biserica veche.

știe cu câte greutate are să se lupte Românul nostru până ajunge la treapta de maestru meseriaș.

La împrejurările lui nefavorabile, mai vine și dujmănia istorică a popoarelor conlocuitoare cari și-au pierdut privilegiile, dușmănie care și azi mai resuflă din când în când. Nu este fără interes a se ști că chiar în primăvara anului acestuia într'o ședință a corporațiunii, măsurul sas Albert Graef a hulit neamul românesc întreg în terminii cei mai ordinari și a pretins ca pe copiii de valahi, să nu-i mai primească de învățăcei la meserii, iar presidentul corporației orăștience, compatriotul nostru neaoș maghiar Abraham Albert, n'a aflat nici un cuvânt de reprobare pentru infamiile celui dintâi.

Iar mai nou, un meseriaș maghiar pledează într'o gazetă locală pentru ideea ca la meserii să nu se mai primească învățăcei, cari nu știu ceti și scrie.

Desigur o cerere dreaptă, care trebuie să o sprijinească orice om cu capul la loc. Numai cât atunci statul să se îngrijească să dea și Românilor școală națională, în locul celor închise și în locurile unde peste tot nu a fost școală, căci în schimbul milioanele pe cari le dăm statului și de jertfă de muncă și de viață în război, suntem în drept să pretindem dela stat cel puțin școală națională și nu numai legi cari să ne oprească în dezvoltarea culturală și economică.

Meseriașii români din Orăștie la inițiativa dlui Petru P. Barițiu, conducător de tipografie, s'au organizat într'o reuniune, cum însă statutele n'au fost întărite de ministerul de interne, la invitarea „Reun. Economice române“ de sub presidenția dlui Dr. Ioan Mișu, meseriașii români din Orăștie s'au alăturat în primăvara anului 1902 la „Reuniunea Economică“ ca „Secție Industrială“. Reuniunea aceasta prosperează în toate direcțiile și expoziția industriei profesionale arangată din prilejul adunării generale a „Asociațiunii“, este opera ei.

Negoțul român încă a luat în

Orăștie o dezvoltare destul de multumitoare când ne gândim că la anul 1885 avem abia 2 negustori în piața Orăștiei, iar azi avem pe următorii: 1. Ioan I. Vulcu, mare comerciant de coloniale, fer, făinuri, bumbăcuri etc.; 2. Seb. Bornemisa, librar; 3. Ioan Rob, coloniale; 4. Sim. Corvin jun., haine de modă de bărbați; 5. Pascu și Inișca, manufactură; 6. Aurel Oprean, manufactură; 7. Ioan Lazaroiu, manufactură; 8. Aurel Muntean, manufactură; 9. Cornel Dementen, farmacie; 10. Artemiu Brassai, pielărie; 11. I. Grădina, sticlărie și și porțelan; 12. Nicolae Nicoară, coloniale; 13. Ieronim Damian, coloniale și 14. Dr. A. Muntean, făinuri.

*

Activitatea politică a Românilor din Orăștie.

Pe terenul politic Românii din Orăștie și din jurul ei, încep să joace rol chiar dela începutul erei constituționale. Fostul „scaun al Orăștiei“, după împărțirea veche a cercurilor, avea să aleagă doi deputați și fiindcă Unguri în oraș erau foarte puțini și cu Sași cu tot formând abia o majoritate slabă față de numărul Români, — Românii păseau la alegere ca cei cu puterea în mână și ajungem a vedea prin anii șasezeci o alegere de deputați

la Orăștie, în care Sașii și Ungurii să retrag în *pasivitate* și Românii aleg aci doi deputați români!

Schimbându-se mai apoi împărțirea cercurilor și întervenind apoi și decretarea pasivității politice la Românii ardeleni, cade, și Orăștia privitor la alegerile pentru dietă, în voia întâmplării. Sașii și Ungurii aleg deputat pe cine le pune în vedere mai mult câte un favor ceva. Românii din oraș însă să pun pe muncă să se valideze în viața orașului. Și au ajuns a încredința pe concețtenii Sași, cari erau hotărâți, că numai așa se asigură buna împreună viațuire, dacă și Românii se declară *egal îndreptățiți* în viața orășănească. S'a încheiat un pact în scris între cele 3 naționalități din oraș: Sași, Români și Unguri, prin care: toate trei limbile se declară *egal îndreptățite*, toate trei oficioase. Oficiile orășenești se împart în părți egale între cele 3 naționalități și oficianții vor refera în ședințele comunității *fiecare în limba lui maternă*: Românul românește, Sasul nemțește, Ungurul ungurește. Și la protocol propunerea ori referada să trece în limba în care s'a făcut în scris. Tăblițele pe strade sunt în toate trei limbile. Membri *aleși* ai reprezentanței se aleg egal din toate trei națiunile. Viriliștii, firește, întră după darea lor. Aci Ro-

Case de-ale Românilor mai săraci pe o stradă laterală a Orăștiei.

mâinii au ajuns a avea singuri aproape jumătate din numărul total al viriliștilor (14 din 31).

Cu decretarea activității parlamentare, Românii oraștieni luară lupta și față de parlament și izbutiră a alege în două rânduri după o altă pe Dr. Aurel Vlad, deputat, — a treia oară însă, la alegerea ultimă, au fost învinși de mijloacele electorale ale lui Jeszenszky.

*

Societăți culturale și de binefacere.

Afară de „Reuniunea română de cântări“, de „Reuniunea Economică“ și de a Meseriașilor, despre cari e vorba la locul lor, — Românii oraștieni mai au două reuniuni, culturale și de binefacere, anume:

„Casina română“, înființată la 1886. A fost înzestrată de „Ardeleana“ cu un fond de 4000 cor. Servește ca loc de întrunire și distracție a inteligenței din loc. Dispune de o prețioasă bibliotecă ce stă la dispoziția membrilor, biliard, și altele. Are azi avere de 16.200 coroane.

„Reuniunea română de înmormântare“, înființată la 1897. A ajuns a avea două secții, cu câte 320—350 de membri, de tot vreo 680 de membri, dând la moartea membrului, ajutor de 100—250 cor. Dela înființare până azi, în 16 ani, a dat ajutor familiilor alor 251 membri, în sumă de peste 31.000 cor. Averele ei azi e aproape 17.000 cor. Poporul e foarte mulțumit și ajutat cu ea.

RÂNDURI MĂRUNTE

Salutăm cu dragoste conducerea centrală a „Asociațiunii“, care-și ține adunarea generală în orașul nostru și le zicem oaspeților un călduros: „bine-ați venit!“

*

Școala civilă de fete din Arad.

Duminecă în 7 Septemvrie s'a sfințit măreața zidire, în care se adăpostește de-acum înainte „Școala română civilă de fete“ din Arad, și din prilejul acesta „Reuniunea femeilor române“ a făcut mari solemnități, la cari au luat parte o mulțime de intelectuali din Arad și jur. Directorul noii școli e profesorul

Victor Stanciu, care până în anul acesta a funcționat la „Școala civilă de fete“ din Sibiu.

*

Programul concertului ce se va da în Orăștie din prilejul serbărilor „Asociațiunii“, e următorul:

1. „Imnul Astrei“, cor mixt cu acomp. de orchestră, de I. Murășan.

2. „Înșiră-te Mărgărite“, cor mixt de Dr. L. Domide. Soliști dna *Veturia Tritean*, dl A. Cristea și dl A. Medrea.

3. Arie din opera „Don Carlo“, de G. Verdi, cu solo de sopran cântat de dna *Veturia Tritean*, acomp. la pian prin dra *Cornelia Man*.

4. „Peste deal“, cor mixt de I. Vidu. Solo de sopran cântat de dșoara *Mariți Vasilca*.

5. Piesă din „Chopin“ executată la pian de dșoara *Cella Delavrancea*.

6. „Hora Dobrogeană“, cor mixt de N. Popovici, cu acompaniament de orchestră.

7. Duet din „Șezătoarea“ de Dr. T. Brediceanu, cântat de dra *Mariți Vasilca* și dl A. Medrea, acomp. la pian dșoara *Geni Branga*.

8. „Doine“ de Dr. T. Bredicianu, cântate de dna *Veturia Tritean*, acomp. la pian Dșoara *Cornelia Man*.

9. „Mama lui Ștefan cel mare“, cor mixt cu soli și acompaniament de orchestră de G. Dima. Soliști dna *Veturia Tritean* și dl Aurel Medrea.

— Dirigent de cor dl Aurel Medrea. —

*

DI IOAN ANDRESCU, constructor de violine în Orăștie, a reușit după încercări de ani de zile, să construiască o violină de aluminiu. La aparență și pentru laici, această invenție nu oferă ceva deosebit, pe când pentru pricepătorii cari s'au exprimat deja asupra acestei invenții, succesul dlui Andreșcu, este epocal. Iată de ce. Importanța invenției nu constă într'atâta în ideea de a construi o violină din aluminiu, ci în aceea, că dl Andreșcu, care este și un chemician priceput, a descoperit mijlocul probat de a lipi aluminiul, ceea ce până aci nu i-a succes nimănui, deoarece toate produsele cari s'au pus în vânzare sub acest nume, s'au dovedit rele. De aceea în industria de aluminiu de până aci se poate observa, că obiectele nu sunt lipite, ci la caz de lipsă, ni-

tuite. Că ce desăvârșit este mijlocul de lipit al dlui Andreșcu, o dovedește mai bine violina dsale de aluminiu, deoarece păreții violinei lipiți cu acest mijloc trebuie să reziste la încordarea celor 4 coarde ce corăspunde la o presiune calculată de 470 funți.

După cum aflăm, dl Andreșcu s'a pus în legătură cu mai multe firme mari, ca să-și valorizeze produsul muncii sale, la ce îi dorim izbândă deplină.

*

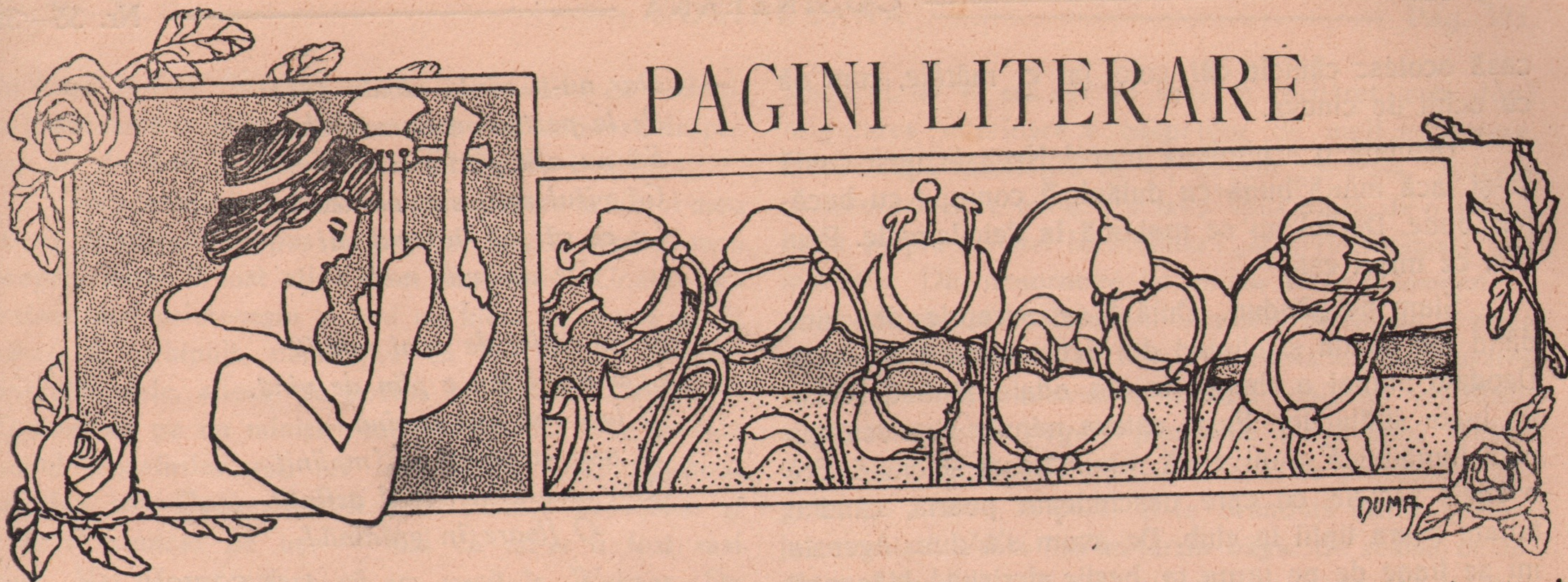
Vizita lui Grillpalzer la Goethe. În numărul de față dăm în traducere unele din cele mai mișcătoare pagini ce s'au scris asupra Uriașului din Weimar. Într'o călătorie făcută în 1826 din motive de ordin sanitar, Grillpalzer vizitează pe Goethe, pe atunci în vârstă de 77 ani. Cetitorul va fi mișcat de duioșia cu care e evocat Goethe de acest poet congenial, care a dat pagini nu mai puțin caracteristice despre Beethoven.

*

Campanie dramatică românească prin Ardeal. Turneele Soților Bârsan în curs de nouă ani de zile au desvoltat așa de mult gustul pentru teatrul românesc, că azi o trupă mai mare, care să joace piese alese și mai lungi e cerută cu înțeles de publicul nostru. Această trupă, avem informații, că va sosi, și încă în cel mai apropiat timp, chiar în toamna și iarna asta. Ea va constă din cei mai distinși actori ai Teatrului Național din București și alte teatre, în frunte cu renumiții artiști *Iancu Brezeanu*, *C. Mărculescu*, *Dna M. Ciucurescu*, *M. Antonescu* și alții. Directorul campaniei dramatice e artistul *Victor Antonescu*, căruia i-a succes să obție dela guvernul maghiar concesiunea pentru 52 de reprezentații în anul acesta, iar în anii viitori și pentru mai multe. Campania dramatică a domnului Antonescu va jucă piese din Caragiale, Alexandri și alții, și a luat în program următoarele orașe: Sibiu, Blaj, Orăștie, Sebeș, Alba-Iulia, Făgăraș, Brașov, Arad, Brad, Abrud, Oradea-mare, Baia-mare, Lipova, Beiuș, și Lugoj.

Așteptăm cu multă dragoste realizarea visului nostru de-a vedea o trupă românească pe scenele modeste din Ardeal și în nădejdea aceasta salutăm de pe acum pe cei ce vor sosi între noi în numele artei românești.

CÂINELE POLIȚIST

D. D. NEFRILĂ

Mi-am luat un câine de poliție. De când mi-am vândut, anul trecut, fabrica, îmi rămâne destulă vreme ca să mai văz și eu de gospodăria mea. Dând roată prin casă și făcând ochii în patru, am prins de veste că piere ba un lucru ba altul, fără să știu cum și ce fel.

De aceea mi-am luat câinele. Nevastă-mea, cei doi băieți ai mei, bucătăreasa Mița, servitorul Ghiță toți l'au primit bine. Să bănuiască ei ceva, pace.

Nu puteam să-mi dau seamă cum de se isprăviau așa de repede fișările mele de Havana, că doar eu nu fumez cine știe cât. Mă apuc să fac întâia încercare cu Dic, așa îi zicea câinelui. Il duc la dulapul unde țin fișările, îi pun o Havana la nas și-l imbii să scoțoască prin casă. Și ce să vezi! Ulmecă o urmă și o ia pe coridor, pe scară în jos, până la ușa servitorului care eră crăpată. Ghiță nu e acolo. „Caută, Dic!“ Câinele mârâie, se vârbă sub pat și scoate o cutie de carton. Hm! N'are gust prost Ghiță al meu, și-a făcut un depozit întreg de Havane și de cele mai bune și fără cusur! „Bravo, Dic!“ Il răsplătesc cu o bucată de fleică gustoasă, ca să-mi fac mână bună cu el pentru alte isprăvi. Ghiță vine la mine în odaie; eu îl rog să-mi aducă o Havană din depozitul său de fișări de sub patul său, că ale mele tocmai s'au isprăvit. Ghiță ești turbând de mânie. A doua zi veni să-mi spună că iese de la mine. Că el poate să aibă leafă mai bună și vrea să între la o casă cu adevărat boerească. Auzi mitocanul naibii! Imi pare bine că am scăpat de el! Aceasta mi-se trage de pe urma ta dragă Dic, cățeluș neprefuit și mai credincios decât Ghiță.

Nevestei mele îi lipsește dela o vreme o rochie de mătase. Bucătăreasa ține morfiș că e dată la spălătoria chimică. Nevasta mea și bucătăreasa sunt duse în piață, eu pun pe Dic pe lucru, ca și data trecută și cățelul scoate de după dulapul bucătăresei rochia lipsă. Are pete de vin și bere și pe spațele bluzei urmele unei mâini voinice. Dacă ași fi un

criminalist, ași fotografia aceste urme de degete, le aș examină și aș dovedi că autorul acestor urme este ordonanța căpitanului, care șade deasupra noastră, care le-a pătat pe la diferite complecturi. Eu nu sunt însă criminalist și pun rochia în cămară, împreună cu un bilet cu scrisul prefăcut:

„Adusă dela la spălătorie“. Bucătăreasa intră cu nevasta mea în cămară, la vederea rochiei o podidește plânsul și se închide toată ziua în odaia ei. Bucate la masă n'am avut în ziua aceea. Aceasta mi se trage de pe urma ta Dic! Dar aceasta e slujba ta și n'avea nici o teamă. Și iar i-am dat o fleică.

Bucătăreasa a plecat dela mine, și, pe cât se pare, ne-a vorbit de rău, căci servitoarele ne-au boicotat. Nevasta mea e silită să gătească singură. Viața, începe să fie plictisitoare. Dic a făcut și alte isprăvi. Fiind în căutarea creionului meu Kohinor, dădă peste el într'un dulap al nevestei mele. se află într'un carnet, în care erau însemnate excedente din banii pentru trebuințele casei. Cu toate acestea nevastă-mea se plângea mereu că nu i se ajunge, și deunăzi am fost silit să măresc suma. În capul contului eră scris:

„Voiajul la Constanța“. Va să zică „ciupeli“. Aducând mai târziu vorba despre aceasta, scumpa mea nevestică se supără foc, mă făcū sgârcit și meschin.

Mi se pare că de acum s'a isprăvit cu incognito lui Dic. Aud înjurături și urlete de câine pe la odaia servitorului. Câinele, pe semne se va fi apucat, pe socoteala sa, să caute unde se duc sticlele de vin cari tot dispar din beciu. Dic veni în trei picioare scheulând la mine. Noul meu servitor ne-a lăsat și el.

A doua zi, după porunca mea, câinele căutând compasul, care dispăruse mi-l aduse din cufărul cu jucării al băiatului meu, împreună cu niște cartușe, un amnar, capse, ceară roșie și altele. Peste două ceasuri, Dic veni la mine cu niște umflături cât pumnul și-mi aruncă niște priviri pline de dojană. Băiatul meu eră legat la un picior. Dic, dragul meu, ești descoperit.

Și bucătăreasa cea nouă, care este de câteva zile la noi, știe ce rost are câinele. Pe blana lui Dic se văd urme de opăreală cu apă clocotită. Toți din

casă ocolesc câinele cât colo, iar el mârâie, cum dă cu ochii de cineva.

Deodată o schimbare mare! Nevasta mea caută să-și facă mâna bună cu dulăul, îl conrupe cu bucățele bune. Dulăul nu se mai uită la fleicile mele. Ptiu, Dic, ce mișel ești!

Stam pe gânduri. Dulăul se aproprie de mine dând din coadă și clipind din ochi, ulmecă și caută. Deodată numai o sbughește din odaie, fânând în bot un lucru strălucitor. Peste câteva minute vine scumpa mea jumătățică și-mi arată triumfătoare o cheie. Eră o cheie secretă, cu care deschideam poarta, când o tuliam seara tiptil la club. De acum s'a dus. Aceasta mi se frage de pe urma ta, bestie afurisită! Măcar că nu mă mai știu cu alt păcat la sufletul meu, am dat câinele chilipir comisarului din mahalaua mea. Nevasta mea e la Constanța. Pe băiatul meu l-am iertat, ba i-am mai dat și câțiva franci, ca să înainteze cu experiențele sale chimico-fizice. Ghișă și vechea bucătăreasă Mișa s'au întors la posturile lor. Primul a fost înaintat tovarăș la proviziunea mea de țigări, iar Mișa s'a ales cu o rochie de bal nouă. Și eu sunt iar liniștit. Păziți-vă de câini!

Surata

Pe lângă mine treci străin,
Par'că ți-am fost din veci dușmană,
Ți-ai pus la pălărie pană,
Și treci cântând și eu suspin.
De ce-ai umbrit, voinic hain,
O inimă sărmană?

Atât de dulce la cuvânt
Tu mi-ai venit în seri cu lună,
Și-mi eră dor de-o vorbă bună,
De-o rază 'n sufletul meu frânt;
Eram streină pe pământ
Și te-am iubit nebună.

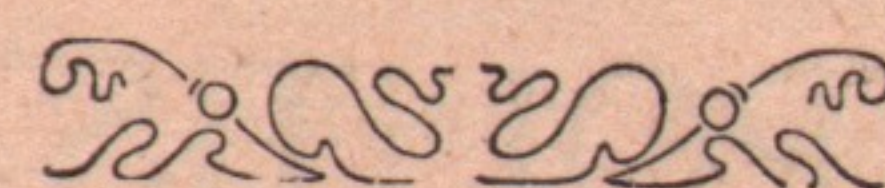
Și azi? E mort seninul dor,
Mă 'ngenunche durerea crudă
Și somnul mi-e prilej de trudă,
Căci toate le-ai uitat ușor;
De-al lacrimilor cald izvor
În zori mi-e perna udă.

Și-o să te bată Dumnezeu,
Căci toate și au la el răsplată,
Și nu mă știu vreo vinovată,
Dar tu ai râs de focul meu,
Ai râs și râzi acum mereu,
Când eu jelesc uitată.

Dar nu-ți cântă al tău păcat
Pe la porțița mi cu zăbrele,
Să nu afle gurile rele
Că visul meu s'a 'ntunecat,
La ce să știe 'ntregul sat
De patimile mele?

Și nu râde, de m'ai mințit
Căci râsul tău e plin de vină,
Ci lasă-mă așa streină,
Să mor cu dorul ne 'mplinit
Cum moare 'n tristul asfințit
O floare în grădină!

I. U. SORICU

Vizita lui Grillparzer la Goethe

— Fragment din „Autobiografia lui Franz Grillparzer“ —

Însfârșit ajunsei în Weimar și trăsei la hanul „La Elefant“ cunoscut pe atunci în întreaga Germanie. De aici trimisei pe chelner cu cartea mea de vizită la Goethe. Chelnerul îmi aduse următorul răspuns: „Domnul consilier are musafiri și de aceia nu-mi poate face vizită. Dar mă așteaptă pe sară, ca să luăm un ceai împreună“.

Mâncai la birt.

Spre seară mă îndrumai în spre locuința lui Goethe. Mă găsii în salon în fața unei societăți destul de numeroase, care eră în așteptarea „Domnului consilier“ până acum invizibil. Deoarece printre alții, și aceștia erau oaspeții pe care-i aveă la amiază, se află și un consilier de curte cu numele Jakob sau Jakobs cu fica sa tot atât de tânără precât de frumoasă și tot atât de frumoasă precât de cultă (aceeaș, care mai apoi își făcù o reputație literară sub numele de Talvj), timiditatea mea dispărù și în răstimpul conversației cu cea gentilă domnișoară uitai că mă aflam la Goethe. Întru'n târziu se deschise o ușe lăturalnică și întră în salon *El însuș*. Îmbrăcat în negru, cu un ordin în formă de stea pe piept, având o ținută dreaptă, aproape țeapănă, așa păși el între noi, ca un monarh care dă o audiență. Vorbì câteva cuvinte cu unul, cu altul și însfârșit se îndreptă și spre mine, care mă aflam în partea opusă a odăii. Mă întrebă dacă la noi e cultivată literatura italiană; îi răspunsei — conform adevărului, — că limba italiană e, nu începe îndoială, foarte răspândită; dar că dimpotrivă, literatura italiană e cu totul neglijată și că lumea se îndreaptă din modă mai mult în spre literatura engleză care pe lângă calitățile sale are și un dram de asprime, din care pricină îmi pare a fi foarte prielnică pentru starea prezentă a culturai germane și îndeosebi pentru poezia germană. Dacă i-a plăcut sau nu această părere a mea, nu o pot ști, dar cred că da, căci chiar în acel timp aveă corespondență

cu Lord Byron. Se depărtă de mine, vorbi cu ceilalți, se reîntoarce la mine, vorbi, nu-mi mai amintesc despre ce, se depărtă în sfârșit și astfel furăm concediați.

Trebue să mărturisesc, că m-am întors la birtul meu cu un sentiment nespus de penibil. Nu că amorul meu propriu mi-ar fi fost atins, căci dimpotrivă Goethe mă tratase mai prietenește și mai cu luare în seamă decât mi-ași fi închipuit, dar faptul că îmi vedeam idealul tinereții mele, adecă pe poetul lui Faust, Clavigo și Egmont ca pe un ministru rece și țeapăn, care prezidă ceaiul mosafirilor sei, mă făcù să mă cobor dintr-al nouălea cer. Dacă mi-ar fi spus cuvinte grosolane și m'ar fi aruncat pe ușe — mai că mi-ar fi fost mai bine. Mai că mă căiam că am venit în Weimar. De aceea mă hotărâi ca în ziua următoare să vizitez tot ce aveă Weimar-ul mai remarcabil și comandai la han caii ce aveau să mă urnească din Weimar poimâne. A doua zi înainte de amiază primii tot felul de vizite, între altele pe Müller, cancelarul prietinos și onest, și înaintea tuturor pe compatriotul meu Hummel, care se stabilise în Weimar ca maestru de capelă de câțiva ani. Găsind însfârșit prilejul să vorbească cu un vienez, în dialectul vienez, dialect ce și-l păstrase curat și neprihănit în mijlocul atâtor în alt chip vorbitor. Pe când Müller mă asigură că rigiditatea lui Goethe nu provine din altceva, decât din propria-i strâmtorare în care se găseă decâteori se întâlneă cu vre-un strein, intră chelnerul și-mi aduse o cartă cu invitația lui Goethe pentru a doua zi la amiază... Fui nevoit să-mi prelungesc șederea în Weimar. Dimineața mi-o trecui vizitând locurile devenite celebre prin literatură. Mai mult mă interesă casa lui Schiller, dar înainte de toate faptul că în odaia de lucru a poetului, un fel de mansardă în catul al doilea, se află un bătrân care încă pe timpul lui Schiller fusese „souffleur“ la teatru; bătrânul învăță pe un copil mic, nepotul său să cetească.

Înfățișarea deschisă și spiritul îndeletnicit a micuțului îți dă iluzia că din odaia de studiu a lui Schiller ar puteă să se ridice un nou Schiller; ceea-ce, firește, nu s'a întâmplat.

În sfârșit veni ziua fatală cu ora prânzului; iar eu mersei la Goethe. Oaspeții invitați afară de mine se adunaseră deja și anume numai domni, deoarece cea gentilă Talvj, plecase deja a doua zi după serata cu ceaiul, împreună cu tatăl ei, iar nora lui Goethe pe atunci se potrivise să lipsească din Weimar.

Când intrai în odaie, Goethe mă întâmpină cu atâta căldură și amabilitate, pecăt fusese de țeapăn și rece la început. Sufletul mi se răscoli în adâncuri. Dar când se 'ndreptă spre ușe și când omul care devenise pentru mine întruparea poeziei germane, și din depărtare îmi părea aproape un personagiu mitic, îmi prinse mâna pentru a mă conduce în sufragerie, în mine se trezi din nou copilul și izbucnii în lacrimi. Goethe își dă toată osteneala să-mi ascundă prostia. Eu stam la masă

lângă el, iar el eră așa de vesel și vorbăreț, cum după asigurarea ulterioară a oaspeților de mult nu fusese. Conversația însuflețită de el, deveni generală. Adesea se întorceă spre mine. Ce mi-a spus afară de o glumă bună asupra revistei lui Müllner: „Mitternachtsblatt“, nu mai știu. Din nenorocire nu mi-am făcut însemnări cu privire la această călătorie... Din cele petrecute la masă mi-a rămas în minte ca fapt caracteristic împrejurarea că eu în toiul conversației după obiceiul consfințit zdrumicam între degete pânea de lângă mine făcând o mulțime de fărâməturi. Iar Goethe le prindea cu degetul pe fiecare în parte și le orânduia într'o grămăjue regulată. Abia într'un târziu băgai de seamă ce făceam și încetai.

La plecare Goethe mă rugă să viu a doua zi dimineața ca să mi se ia portretul. Aveă anume obiceiul să pună pe un desemnator să portretizeze în cărbune pe toți vizitatorii cari îl interesau. Aceste chipuri erau puse într'o ramă ce atârna anume pentru asta în odaia în care primeă vizitele, și erau schimbate în fiecare săptămână pe rând. Și mie mi se făcù această cinste. Când a două zi mă înființai la dânsul, pictorul nu venise încă. De aceea fui îndreptat la Goethe care se plimbă în grădinița sa. Acum pricepui de ce eră atât de rigid ca atitudine fizică în fața streinilor.

Vârsta nu trecuse pe lângă el fără să lase urme. Pe când pășea prin grădiniță se puteă băgă de seamă o înclinare greoaie a trunchiului cu cap și gât cu tot. La fața streinilor voiă să ascundă acest lucru, iată de unde veneă acea înieptare silită ce făcea o impresie atât de neplăcută. Înfățișarea lui în această atitudine firească, îmbrăcat cum eră în haina-i lungă de casă, cu o tichie mică pe părul cărunt, aveă ceva nespus de mișcător.

Părea când un rege, când un tată. Vorbirăm împreună plimbându-me. Aminti de a mea „Sapho“ pe care părea a o încuviință, în ceea-ce firește se lăudă oareșicum și pe sine, căci oareșicum arasem cu plugul lui. Când mă plânsei de izolarea mea în Wiena, el zise ceea-ce am văzut tipărit mai târziu: că omul poate lucră numai în societatea semenilor asemenea cu sine. Imi spuse că dacă el și Schiller au devenit aceea ce-i cunoșteă lumea, o datorau în mare parte acelei acțiuni reciproce, prielnice și întregitoare. Intre acestea sosi pictorul. Intrarăm în casă și pictorul îmi luă chipul. Goethe intrase în odaia sa de unde din când în când eșea ca să privească progresarea portretului cu care fu mulțumit la sfârșit. După concedierea pictorului Goethe rugă pe fiul său, să aducă mai multe piese din tezaurul său. Intre ele eră corespondența sa cu Byron; cuprindea tot ce se refereă la cunoștința sa la Karlsbad cu împăratul și împărăteasa Austriei; în sfârșit privilegiul austriac împărătesc împotriva unei retipăriri a operelor sale complete. Aceste comori erau oriental învelite fiecare întreg într'o pătură de mătase, iar Goethe se purtă față de ele cu un fel de venerație. În sfârșit fui concediat foarte duios și prietenește.

În cursul zilei cancelarul Müller mă invită să vizitez pe Goethe spre seară zicând, că îl voi găsi singur și că vizita mea îi va fi cât se poate de plăcută. D'abea mai târziu îmi veni în minte că Müller nu-mi putuse spune toate astea fără încunoștințarea prealabilă a lui Goethe.

Acum făcui a doua boacănă din Weimar. Mă temui să stau singur cu Goethe o seară întreagă și după multă șovăială și codeală... nu mă mai dusei.

.....
Aceasta, probabil, a indispus pe Goethe.

Traducere din nemțește de: *Olimpiu Ștefanovici.*

Pulbere de aur...

*Pulbere de aur cerneți
Peste frunțile senine...
Flori în calea lor s-așterneți
Toată lumea să se 'nchine
Înainte celor, care
Vin cântând dela hotare...*

*Bucurați-vă fecioare,
Cei mai dragi se 'ntorc la vetre...
Vă 'mbrăcați ca 'n sărbătoare,
Prindeți mândre flori la plete...
Faceți horă mândră, mare,
Pentru cei dela hotare...*

*Plugule, stingher pe brazdă
Să tresari, — îți vin tovarăși
Și în toamna ruginie,
O să 'ncepi la muncă iarăși...
Brazde noi la noi hotare,
Dela Dunăre la Mare...*

*Murgule, cu coama 'n două
Robul zilelor cu soare;
Ai văzut o țară nouă,
Fără mândre, fără floare,
Fără cântec, fără horă,
Fără frate, fără soră!...*

*Acum ești la tine-acasă,
Prinde-ți fete flori în coamă
Ș-o porni în nopți senine
Fără să mai ținem seamă,
Că suntem printre streini,
Pe poteci cu mărăcini!...*

*Pulbere de aur cerneți
Peste frunțile senine...
Flori în calea lor s-așterneți
Toată lumea să se 'nchine
Înainte celor care,
Vin cântând dela hotare!...*

G. VLĂDESCU-ALBEȘTI.

O șezătoare la Moș Grigore.

I. DRAGOSLAV

Ce buni sunt vecinii mei. Eu am crescut pe șase vetre de vecini și eu eram copilul vecinilor și copiii lor erau copiii noștri. Mama mea cu vecinele de aceeași vrâstă erau ca niște surori, pentru cele mai tinere ca o mamă. Sora mea cu fetele vecinilor erau ca surori. Așa eră vieța în dealul Boranului și-a dăinuit până acum câțiva ani, dar de când rând pe rând s'au dus din bătrânii noștri, unii din tineretul care s'a ridicat prin avere și învățături s'au mândrit de cei vechi care mai trăesc și de vecinii mai așa, mai fără carte și mai umili în meseriile lor. Apoi unii au vândut moștenirea de la bătrâni, oamenilor de alta nație, alții au vândut-o la creștini de alta stare și de alta treaptă și nu mai e cu puțință nici o legătură și nici un sprijin între dânșii, ba copiii unuia sar în grădina celuilalt și șterpelesc ce le vine la îndemână. Totuș, pe ulița mea și pe ulița Pietrarilor, deși bătrânii sau dus, dar par'că au lăsat cu limba de moarte celor rămași: „Mă, noi ne ducem, dar voi, să nu schimbați nimic din cele ce v'am lăsat și să trăiți bine, că pe urmă ne întorcem și vă cerem socoteala“. Că oamenii cu adevărat n-au uitat cele ținute de părinți și încă trăesc bine și se ajută. Nu-i vorba, că tot au mai rămas ceva, niște rămășițe vechi, dar neuitate la care mă duc cu drag și le privesc, ca pe niște podoabe ce numai sunt la port, ca pe niște pietre rămase la o coroană, dar care de ce-s mai vechi, mai rare de ce strălucesc mai tare și și mai depreț, pentru mine. Sunt vecinii noștri și de câte ori mă duc în târgul meu, nu mă rabdă inima până nu-i văd pe toți, și dânșii — îmi spun păsurile lor și eu pe ale mele și se bucură de o duc bine și că nu-i uit fericiți până la duișia cu lacrimi. Dar s-au întâmplat că ani de zile n-am mai dat cu ochii de dânșii și nici de bătrânul meu tată. — Așa a vrut Dzeu — de și în vremea asta tot nu i-am uitat, și nici ei pe mine, că dacă am scris acasă vre-un răvaș, i-am pomenit și pe dânșii și le-am trimes închinăciuni, și tata le dă la toți să-l citească și când îmi scria înapoi venea și un car de sănătate din partea lor. Iar când am început să scriu cărți, le-am trimes și lor câte una și le citeau ca pe niște epistolii și nu le venea a crede că băiatul lui „Moș Vasile“ cum îi ziceau toți, a scris așa ceva. Și numai după ce am venit acasă s'au încredințat, că am adus și alte nețipărite și m'au văzut scriind și numai puteau de brașoavele mele. Apoi, când m'au văzut, m-au ros obrazii mătușele și nevestele mai tinere cu pupăturile. Că trebuie să vă spun, că la noi la vecinii noștri, când săruți mâna unei neveste ori mătușe, ea, țoc, pe obraz, să fii cine-i fi. Și atunci m'au întrebat cum, în ce școală am învățat eu a scrie povești, și se uitau la

mine ca la o minune, iar Moșu Grigore Lămașanu — Dumnezeu să-l ierte — alt vecin de la a patra casă, căruia îi trimesesem o cărticică de ale mele, o cususe să nu se împrăștie foile cu ață tare și a dat-o pe la toți cunoscuții lui s'o cetească. Moșu Grigore și nevasta lui mătușa Ilinca au rămas cei mai vechi prieteni și vecini ai noștri și copiii lor cei mai vechi prieteni ai mei. Eu am crescut mai mult pe vatra lor și copiii lor erau nedeslipiți la noi. Locul meu de plăcere eră očnița sobei. Eu mic, intram într'însa, dar numai iarna când veneam din ger de mă încălzeam. Și odată nu mi-au zis o vorbă rea, măcar că eră strâmt în casă, că iar trebuie să aduc vorba că au o căsuță mică cât o cămilă: când te uiți la acoperișul ei cu hogeagul cu prichici și la cele două ferestre și la ușă cu un mic coridor de scânduri, ți se pare că e un om cu o ureche lungă și doi ochi mirați și pe cap o pălărie pleoștită cu pampon de vânător. Și cu toate astea pe când alții cu case mari nu au loc unde adăpostii un om, că să tem de furat și de microbi, căsuța asta în timp de patru zeci de ani a adăpostit o familie de nouă suflete.

„Cum asta?“ m-ar întrebă cineva.

— Da, oameni buni, i-aș răspunde, în căsuța ceea, pe lângă un horn cât ține un sfert din încăperea ei, creștinii aceștia doi, au crescut șapte copii: cinci băieți ca niște zmei și doua fete dolofane. Și pe lângă hornul cela m-am învățat și eu la alți copii din vecini fără să auzi cea mai mică certare din gura gospodarilor. Când am plecat în lume am lăsat copiii din vecini, unii prin școlile primare, alții pe la meserii. Când m'am întors, am găsit copii mari de nu-i cunoșteam acum; unii eșiți din școli, alții însurați și mai bătrâni ca mine. Pe moșu Grigore l-am găsit, cu barba mare și cam, de, ca omul trecut cu anii, dar pe mătușa Ilinca tot tânără și voe bună e cuvântul lui Dzeu și ea îngrașă pe om. Și uite, o lume îi știe pe oamenii ăștia, dar o vorbă nevuvincioasă, ori ceva jignitor nu a eșit din gura lor unul către altul, și-au trăit cu frica lui Dzeu. Au un rând de icoane cât ține un perete, sub icoane e un dulapior, care ține și de masa de „tualetă“ pentru fete, și de masă de salon. De o parte al lui e un pat pe capre. Moșu Grigore se luă câte odată cu paharul, îi plăcea să cinstească în casa lui cu nevasta, cu copiii, ba chemă și pe vecini. Băieții lui toți au învățat să cânte cu armonica. Un băiat îi cântă. Patima lui eră un cântec: „jidăncuța“. Atunci, se aprindea, își trăgea pantalonii în sus și jucă de unul singur, răsucindu-și mustațele și prepuind că are și perciuni și vorbea ovreiește, vre-odată așa jucând numai se uită la icoane și sclipocind de plâns își făcea cruce și iar jucă înainte. Și cu aceste obiceiuri și elanuri s'a dus și dintre noi. Și nimenea n'a fost în stare odată să-i facă o plăcere mai mare ca asta, ca să-l oprească dintr'ale lui. O singură dată eu i-am adus

ceva nou. Venind la un Crăciun acasă, acum câțiva ani, m-am dus ca de obicei și pe la dânsu. L-am găsit stând pe pat. Venise de la slujbă, că trebuie să spun, că e de vre-o treizeci de ani aprod la tribunal, stă înainte cu o sticlă cu obicinuitul rachiu făcut de dânsul cu zahăr ars și apă. Gospodina la horn gătește de ale gurei, băieții și fetele pe celelalte două paturi. Candela arde la icoane. „Bună ziua“ — nuștiu ce — zic eu acolo Toți se ridică: „Bine ai venit. Ce mai faci?... Când ai sosit? — Ii, ce bine îmi pare. — Ia șezi — cu băieții am dat mâna. Mătușa Ilinca îmi dă o pupătură dulce. — Au un dor moldovenile noastre a sărută dulce, fetele mă strâng de mână și mă trag să stau lângă ele. Lui Moș Grigore îi râd ochii în cap. Mătușa Ilinca și umple un ibric cu apă și-l pune în jar. — Așa sunt moldovenii noștri, ai intrat în casă, ibricul de cafea e în foc. Și să te pue păcatul să faci mofturi, că nu te are mai neprieten. Pe urmă vine și-o leacă de cinste și pe urmă masă. Bea otravă, trebuie să biei și tu. Alminteri se mănnește foc. Nu mult — până mai vorbim — nu știu ce — cafeaua e gata. Ruxanda ca domnișoară mai mare dă cinstea: un pahar de apă și o dulceață, moșu Grigore începe să colinde un pahar de rachiu prin casă, un altul ajunge la mine.

— Ia, de ice, îmi zice el.

Am luat. De ce să nu iau? Să-i fi zis că nu iau — îi știu obiceiul că se supără: ce, îi vin în casă să-i fac pe boerul?

— Ha! îi dau eu după ce am sorbit paharul oțărât și scuturând din cap: Da tare-i bre!

— Ha-ha-ha! făcură toți, nu ești învățat.

Și paharul umblă mereu. De odată Moșu Grigore se sculă de pe pat își trase pantalonii în sus și ridicându-se de șolduri, începă să joace uitându-se ca de obicei la icoane și făcându-și cruce.

— Mihai, vorbi mătușa Ilinca, zi jidăncuța.

— Băețanul făcă întâi mofturi.

— Hai, cântă îi zic și eu, că ți-oiu dărui vre-o carte de-ale mele.

De-odată moșneagul se opri și intinzând mâna după icoane, scoase cărticica mea „Povestea copilăriei“ cusută cu ață și mi-o arătă zicând:

„Uite-o, toți am citit-o. Și o puse la loc“.

În cărticica ceea îi pomenisem pe toți. Iar băieții fuseră veseli:

„Am cetit-o și noi, și am văzut că ne-ai pomenit pe toți. Cum le ții minte?”

— Cum poți să le scrii. — N'ai vre-o poveste mata să ne spui, zise Mihai.

— Cântă, că-ți citesc, îi răspund eu“.

La asta băețanul repede apucă muzica și prinse să zică.

Moșu Grigore sări ars și prinse se joace din nou răsucindu-și mustățile ca jidanii. De odată se o-

Adieri.

I.

La ferești cu flori de-argint,
În scipiri de rază
O copilă, ca un vis
Cântă și veghiază...

Mări de lacrimi arginții
Ochii ei sfărmară,
De când dragul i-a plecat
Pentru neam și țară.

A luat într'un amurg
Drumul peste creste
Și de-atâta vreme-acum
Nu-i mai ști de veste...

Sună jalnic, sună rar
Plopii din movilă:
„Ce mai stai la geam de-acum
Ce mai stai copilă?”

„Ce mai stai?” repetă trist
Plopii din răscruce —
„Noapte bună, dragul tău
E demult sub cruce!”

II.

Cântare din amurg albastru
Sub baldachin de mărgărint,
Din strălucirea ta vrăjită
M'a 'nbrațșat un vis de-argint...

Și-atâta mi-a zâmbit cu ochii
Ușori ca puful unui fulg,
Că din îmbrățișarea-i dulce
Azi n'am puteri să mă mai smulg...

III.

Peste turnuri îndrăsnețe
Ceru-i numai fulg de nea...
Ah, și noapte-așa de rară
Cine ști voi mai aveà!

...Cântă firea... simt pe-aproape
Aprigul vieții val,
Cum la spate sur de ziduri
Trece 'n clocot infernal...

Vai, și clocotul acesta
Cât de dulce-i și vrăjit,
Umbra zidurilor negre
Pentru ce m'ai osândit?

Cântă firea — numai stele-i
Uriașul bolșii arc,
Stau privind si ochii 'n lacrimi
Nu mai pot să mi-i descarc...

Tac ș'ascult și simt în suflet
Clipa rară, visul sfânt,
Care n'o să-l mai am poate
Niciodată pe pământ!!

T. MURĂȘAN.

prește și o dă pe plâns, apoi își face cruce și începe iar a jucă. Râs ce am tras... după care Mihai îmi zise:

„Citește, badie Ionică.

Repede trimesei pe fata cea mai mică, Clarița, acasă și-mi aduse ghiozdanul meu.

În vremea asta Moșu Grigore mai dăduse un rând de pahare, de sufletul tuturor morților și mai trase un joc. Râscolind geanta luai cartea: „La han la trei ulcele” și dădui să citesc, însă bătrânul grăi:

„Astă seară mai aducem și vin mai mult”. Și începui să joace și mai aprins, dar băieții sosiră.

„Tată, lasă pe bădia Ionica să citească”.

Iar el abia suflând de ostenit, se șterse la ochi și se așeză la locul obicinuit pe pat lângă dulăpior și ascultă.

Rând pe rând le citii: „Plugușorul”, „Vacanțele”, „Paștile copilăriei”. Și de ce citeam, de ce se linișteau și se reculegeau mai mult. Moș Grigore par'că nici n'ar fi jucat, mătușa Ilinca încremenise cu limba în mână, Mihai cu degetele pe clapele armonice.

În „Plugușorul” eră pomenită mătușa Ruxanda, chiar bunica băeților și mama gospodinei, care auzind de ea începui a plânge. Dar de-odată când le-am înșirat ce-am pătimit la dansa la urat, s'a și înturnat pe răs și râdea cu lacrimile în ochi. Și așa a urmat cu toate poveștile în care vreme bătrânii când spuneam ceva duios, li se scâldau ochii în lacrimi, mai cu seamă moșu Grigore își făcea și câte o cruce la

icoane; iar când o dam pe ceva de haz, o dădeau cu toții pe hohot: Ha-ha-ha! Și bătrânii își ștergeau lacrimile cu mâneca cămeșii, pentru a și le face altele. Mă rog eră o comedie în seara aceea.

Dupăce sfârșii, mătușa Ilinca se ridică de la vatră și veni la mine și se uită lung-lung în ochii mei, de par'că atunci ar fi vrut să mă cunoască și mă întrebă:

„Tot, dta, ai scris asta?

— Eu”, i-am răspuns.

„Fericite de dta, și de jupâneasa sa Domnica — D-zeu s'o ierte, — că te-a făcut”.

Și toți rămaseră gânditori. Moș Grigore par'că se trezise. — Iar ceialalți își șopteau: „Vai, frumoase-i..” Când gospodina grăi:

„Grigore mai ai ceva în sticla ceea, nu mai joci?

— Nu mai joc”, răspunse el. „ce am auzit în seara asta, face mai mult ca cea mai bună băutură: m'am îmbătat de ce am auzit și trăiesc în sufletul meu. De amu, hai și-om ospăta și ne-om culcă. Ce ne mai trebuie petrecere. Gata e mâncarea ceea?

— Pune masa, Celoriță”, zise gospodina.

„Lasă să mă duc s'o aduc eu”, îi taie vorba Vasile, băetanul cel mai mijlociu.

Și de-afară veni cu un fund mare pătrat și cu o capră cum au unii bragagii de cei ce umblă pe uliți cu cofeturi, pe care deschizându-o, puse fundul și gata masa,